

«СХВАЛЕНО»
Педагогічною радою

«ЗАТВЕРДЖЕНО»
Директор

Протокол № __ від __.08.2022 р.

__ серпня 2022 р.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

«Досліджуємо історію і суспільство. 5 клас (інтегрований курс)»

укладена на основі модельної програми

«Досліджуємо історію і суспільство. 5-6 класи (інтегрований курс)»

для закладів загальної середньої освіти (автори Васильків І.Д., Димій І.С., Шеремета Р.В.) на 2022-2023 н.р.

учителя / учительки історії: _____ **Огар** _____

_____ **Володимир Іванович** _____

Назва модельної програми: «Досліджуємо історію і суспільство. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (автори Васильків І.Д., Димій І.С., Шеремета Р.В.) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795)

Підручник: Досліджуємо історію і суспільство : підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти / І. Д. Васильків, О. Я. Басюк, Г. С. Гінкул, Л. А. Грисюк, І. С. Димій, О. А. Іртищева, М. І. Костікова, І. Л. Паршин, Р. В. Шеремета. — Тернопіль : Астон, 2022. — 228 с. : іл.

Кількість годин на рік: 35 годин

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна програма з інтегрованого курсу «Досліджуємо історію і суспільство» укладена на основі Модельної навчальної програми «Досліджуємо історію і суспільство. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (автори Васильків І.Д., Димій І.С., Шеремета Р.В.) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795) (<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Hromad.ta.istor.osv.hal/Doslidzhuyemo.istoriyu.susp.5-6-kl.Vasylykiv.ta.in.14.07.pdf>) та Державного стандарту базової середньої освіти (далі – ДСБСО) і є складовою частиною громадянської та історичної освітньої галузі (далі – Галузь).

Навчальна програма містить обов'язкові складові — «Зміст теми», «Види навчальної діяльності», «Очікувані результати навчання за ДСБСО і МНП» (Наказ МОН № 25 від 19.02.2021 р.). Також в навчальній програмі зазначено конкретні вправи для колективної та індивідуальної роботи, які можуть бути використані за умов онлайн / офлайн / змішаного навчання. Визначено і розподілено найважливіші змістові одиниці кожної теми та додатковий матеріал.

Мета навчальної програми відповідає меті Галузі, закріпленій у п. 20 Державного стандарту: «Розвиток особистості учня через осмислення минулого, сучасного та зв'язків між ними, взаємодії між глобальними, загальноукраїнськими і локальними процесами; формування ідентичності громадянина України, його активної громадянської позиції на засадах демократії, патріотизму, поваги до прав і свобод людини, визнання цінності верховенства права та нетерпимості до корупції».

Структура інтегрованого курсу («Досліджуємо історію і суспільство» 5 клас) відповідає Модельній навчальній програмі. **Шляхи реалізації** навчальної програми відповідають МНП.

Особливості організації освітнього процесу. Інтегрований курс «Досліджуємо історію та суспільство» викладається з поєднанням аудіального, візуального сприйняття інформації та роботи з цією інформацією, пошуком інформації та її перетворенням, що є запорукою досягнення очікуваних результатів навчання, зокрема критичного мислення. Заучування визначень термінів, дат, біографій історичних діячів не є самоціллю інтегрованого курсу. Пропедевтичний курс покликаний сформулювати загальні уявлення, систему цінностей, виробити навички здобування та використання інформації, її критичного осмислення.

Види діяльності, запропоновані в навчальній програмі, відповідають віковим та фізіологічним особливостям здобувачів освіти, враховують попередньо набутий досвід, знання та уміння учнів. Дозволяють реалізувати компетентнісний потенціал Галузі і досягти результатів, передбачених ДСБСО.

Додатки до Навчальної програми:

1. **Наскрізні вміння** в усіх ключових компетентностях (за ДСБСО)
2. **Ключові компетентності** (за ДСБСО)
3. **Компетентнісний потенціал Громадянської та історичної галузі (ГЮ)** (Додаток 17 ДСБСО)
4. **Базові знання** (змістові лінії ГЮ, за Додатком 17 ДСБСО)
5. **Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів з ГЮ** (групи загальних результатів за Додатком 18 ДСБСО)

Навчальна програма (розширене календарне планування, основа для навчальної програми вчителя)

з предмета «Досліджуємо історію і суспільство. 5-6 класи (інтегрований курс)», укладена на основі модельної програми «Досліджуємо історію і суспільство. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (автори Васильків І.Д., Димій І.С., Шеремета Р.В.)

№ уроку	Дата уроку	Тема заняття, номер параграфа	Зміст теми	Види навчальної діяльності	Очікувані результати навчання за ДСБСО і МНП
Розділ І. УКРАЇНА – СУЧАСНА ЄВРОПЕЙСЬКА ДЕРЖАВА (____ годин)					
1		<p>Досліджуємо історію і суспільство. Вступ до курсу</p> <p>§ 1</p>	<p>1.1. «Я», «Ми», «суспільство». Будьмо знайомі!</p> <p>1.2. Що таке історія</p> <p>1.3. Хто і як досліджує історію</p> <p><i>Найважливіше</i> Історія, суспільство (соціум), історики. Геродот. Михайло Грушевський</p> <p><i>Додатково</i> QR 1.1. Геродот — «батько історії». QR 1.2. Історія у світлинах: Михайлівський золотoverхий собор. QR 1.3. Словами історика: Михайло Грушевський.</p> <p>«Михайло Грушевський. Карта» https://cutt.ly/UlseTCP «Знайомство з історією» https://cutt.ly/yIse9zE</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Створення асоціативного куща або хмари слів «Історія» – Складання власної візитівки – Робота з текстом підручника <p>Працюємо разом</p> <p>1. Вправа «Детективи». Відшукайте сліди минулого в рідному місті / селі. Запишіть їх перелік або сфотографуйте. Порівняйте результати історичного «розслідування» з матеріалами однокласників / однокласниць.</p> <p>2. Вправа «Інтерв'ю» (в парах). Складіть перелік власних запитань для уявного інтерв'ю з Михайлом Грушевським. Обміняйтеся записами з однокласником / однокласницею. Спробуйте дати відповіді на отримані запитання від імені відомого дослідника історії.</p> <p>Завдання для удосконалення умінь</p> <p>2. Доберіть синоніми до слова «минуле». 3. Складіть і запишіть три речення про зображення музи історії Клію.</p> <p>4. Розкажіть про свої очікування від вивчення історії.</p> <p>5. Вправа «Переконливо!» Висловіть власне судження про те, для чого люди вивчають історію. Дізнайтеся про міркування однокласників / однокласниць. Визначте, хто із них запропонував найпереконливішу думку.</p> <p>6. Творча вправа «Допис із майбутнього». Уявіть себе істориком / історикинею, що живе в 2100 році. Напишіть невеликий текст про подію, що сталася на початку XXI століття.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – виокремлює основне і другорядне в тексті – формулює запитання щодо достовірності інформації з різних джерел – пояснює сутність історії як науки – формулює судження про потребу історичних досліджень – ідентифікує себе як частину спільноти

2	Україна – молода держава з великим минулим	§ 2	<p>2.1. Україна – країна і держава.</p> <p>2.2. Державні символи України.</p> <p>2.3. Державна мова.</p> <p>Найважливіше Держава, суверенітет, ознаки держави, державні символи, державна мова. Назва «Україна», Акт проголошення незалежності України. 24 серпня 1991 року – день проголошення Незалежності України. 1187 р. – вперше зафіксовано використання назви «Україна».</p> <p>Додатково QR 2.1. Акт проголошення незалежності України. QR 2.2. Державний Прапор України: спогади очевидця. QR 2.3. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»: (витяг). + Спогади Левка Лук'яненка + Рішення Конституційного Суду щодо української мови</p> <p>Мініквест «Станція у 3D» (антарктична станція «Академік Вернадський») https://cutt.ly/zIstE1Z «Україна — країна і держава» https://cutt.ly/OIstP1h</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Створення короткого самостійного письмового повідомлення, інтернет-повідомлення про Україну – Створення усного «сценарію» відеоролика про Україну, презентація ідей – Створення самостійного короткого письмового висловлення про українську мову – Формулювання запитань до тексту <p>Працюємо разом</p> <p>1. Вправа «Символи, що оживають». Віднайдіть на зображеннях давніх монет, документів, на світлинах приклади використання символів нашої держави. Складіть коротке письмове висловлювання, про що вони могли б розповісти. Розпитайте батьків, рідних, чи є у вас вдома речі із зображенням символів. Якого вони віку?</p> <p>2. Вправа «Візитівка держави». Створіть коротке інтернет-повідомлення (пост, електронний лист) про Україну для своїх друзів з-за кордону. 3. Вправа «Родинні символи». Намалюйте герб для своєї родини. Поміркуйте, що він символізує. Покажіть і розкажіть про свій витвір у класі.</p> <p>Завдання для удосконалення умінь</p> <p>2. Доберіть синоніми до слова «незалежність».</p> <p>3. Складіть кілька речень із ключовими поняттями та датами теми. 4. Розкажіть про свої міркування щодо важливості державної мови.</p> <p>5. Вправа «День в історії». Висловіть власне судження про цінність проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року.</p> <p>6. Вправа «Сценарій». Створіть усний / письмовий орієнтовний «сценарій» відеоролика про Україну, самостійно чи у групах. Запрезентуйте в класі ідею «сценарію». На бажання, створіть коротке відео за підготовленим «сценарієм».</p>	<ul style="list-style-type: none"> – емоційно долучається до заходів, які спрямовані на утвердження цінності незалежності і територіальної цілісності України – добирає інформацію за заданими критеріями – визначає значущість історичної та сучасної події для людини і суспільства – виокремлює основне і другорядне в тексті – формулює питання різного типу до тексту/ медіатексту, візуальних джерел
---	--	-----	---	---	---

3	<p>Територія нашої держави</p> <p>§ 3</p>	<p>3.1. Територія України та її адміністративний устрій</p> <p>3.2. Історичні назви та етнографічні регіони України</p> <p>3.3. Україна на мапі світу.</p> <p><i>Найважливіше</i> Територія держави, адміністративно-територіальні одиниці. Область, район, територіальна громада. Столиця. Історико-етнографічні регіони. Сусіди України.</p> <p>2014 р. – початок російської агресії на українські землі.</p> <p><i>Додатково</i> QR 3.1. Про демаркацію кордонів. QR 3.2. Українські етнічні землі за межами сучасної України. QR 3.3. Україна — співзасновниця Організації Об'єднаних Націй.</p> <p>«Держави-сусіди України» https://cutt.ly/zIsyiux</p> <p>«Найдавніші міста» (скласти пари) https://cutt.ly/xIsy0cc</p>	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Визначення території України та її сусідів на картах Європи і світу. Ігри онлайн із картою</i> – <i>Робота із контурною картою: нанесення кордонів України та кордонів сусідніх держав. Позначення столиці України</i> – <i>Створення простих візуальних медіапродуктів (фото, листівка, комікс, книжечка, стіннівка, колаж тощо) самостійно та в групі про територію України</i> – <i>Складання готової мапи-пазла адміністративних одиниць України (настільної гри чи онлайн)</i> <p>Працюємо разом</p> <p>1. Вправа «Візитівка області». Створіть самостійно або у групі візитівку (фото, листівку, комікс, книжечку, стіннівку, колаж тощо) однієї з областей чи вашої місцевості.</p> <p>2. Вправа «Етнодизайнери». Із додаткових джерел дізнайтеся про традиційні візерунки вашої місцевості. Спробуйте себе в ролі етнодизайнера: намалюйте заготовку тарілки чи рушника і задекоруйте її місцевим орнаментом.</p> <p>Завдання для удосконалення умінь</p> <p>2. Назвіть два народи, що виникли, сформувались і розвиваються на території сучасної України.</p> <p>3. Складіть кілька речень із ключовими поняттями теми.</p> <p>4. Нанесіть на контурну карту кордони України та сусідніх держав. Підпишіть назви держав-сусідів. Позначте і підпишіть столицю України. Зафарбуйте область, у якій мешкаєте. Підпишіть сусідні області.</p> <p>5. Вправа «Ода до радості». Послухайте Гімн Європейського Союзу — уривок «Оди до радості» з Дев'ятої симфонії Бетховена. На основі тексту «Оди до радості» складіть хмаринку слів «Європейські цінності». «Ода до радості»: https://cutt.ly/NOprCrT</p> <p>6. Творча вправа «Культурний обмін». Напишіть</p>	<ul style="list-style-type: none"> – виокремлює основні елементи карти та пояснює їх значення – пояснює і доцільно застосовує терміни, поняття, які вжито в запропонованих джерелах – визначає придатність отриманої інформації для добору аргументів за допомогою вчителя – застосовує критерії визначення достовірності інформації (з допомогою вчителя) – розрізняє відносно сталі та змінні об'єкти карти – визначає орієнтацію об'єктів відносно сторін світу, суб'єкта спостереження
---	---	--	--	--

				уявний / електронний лист до уявного / реального приятеля / приятельки із країни-сусідки. Запросіть його / її в гості та запропонуйте відвідати цікаві місця вашої місцевості.	
4		<p>Людина в Україні</p> <p>§ 4</p>	<p>4.1. Мешканці та громадяни. 4.2. Права громадянина 4.3. Єдність прав і обов'язків</p> <p><i>Найважливіше</i> Людина, особа, громадянин. Населення, іноземці, громадяни. Права людини. Права дитини. Єдність прав і обов'язків.</p> <p><i>Додатково</i> QR 4.1. Права людини і громадянина в Україні. Війна і права людини. QR 4.2. Докладніше про права дитини. QR 4.3. Єдність прав і обов'язків: притча про три хлібини.</p> <p>+ Про загальну Декларацію прав людини</p> <p>«Права людини» (класифікація за групами) https://cutt.ly/0Isufyx</p> <p>Знаємо права, виконуємо</p>	<p>– Обговорення інформації про населення України, Конституцію держави – Формулювання запитань до тексту – Відображення отриманої інформації графічно (схеми, таблиці, діаграми) – Написання «конституції» класу – Запис власних міркувань про права та обов'язки</p> <p>Працюємо разом</p> <p>1. Вправа «Наші права та обов'язки». Створіть колаж «Права та обов'язки учнів нашого класу». Запрезентуйте свої напрацювання решті дітей. Разом попрацюйте над створенням проекту «Конституція класу».</p> <p>2. Вправа «Моделюємо ситуацію». Виберіть одне із прав людини. Створіть комікс, щоб змодельовати ситуацію реалізації цього права. Опишіть кількома реченнями наслідки ймовірного порушення обраного права.</p> <p>Завдання для удосконалення умінь</p> <p>2. Поясніть, як ви розумієте вислів: «Найбільше багатство кожної держави — це її населення».</p> <p>3. Сформулюйте запитання до кількох обраних вами ілюстрацій параграфа.</p> <p>4. Дайте заголовки окремим абзацам кожної із трьох підтем параграфа. Складіть докладний план однієї з підтем.</p> <p>5. Вправа «Я вважаю, що...». Аргументуйте потребу спільних правил і законів, а також необхідність дотримуватися їх.</p> <p>6. Творча вправа «Моє право... закінчується там...». Об'єднавшись у групи, складіть кілька речень за зразком</p>	<ul style="list-style-type: none"> – виокремлює основне і другорядне в тексті – формулює питання різного типу до тексту/ медіатексту, візуальних джерел – пояснює значення громадсько-політичних понять (зокрема права, право/ закон) з допомогою вчителя – аргументує потребу спільних правил і законів, а також необхідність їх дотримуватися – обґрунтовує необхідність захищати права людини і громадянина та дотримуватися обов'язків громадянина

			<p>обов'язки. Вправа «Відсутнє слово» https://cutt.ly/ZIsinIP</p>	<p>наведеного в тексті вислову «Моє право розмахувати руками закінчується там, де починається ніс мого сусіда». Доберіть ситуації, коли певні ваші дії можуть порушувати права інших людей.</p>	
5	<p>Управління державою</p> <p>§ 5</p>	<p>5.1. Конституція — Основний Закон нашої держави</p> <p>5.2. Україна — республіка</p> <p>5.3. Демократія. Вибори в Україні</p> <p>Найважливіше Конституція, закон, республіка. Верховна Рада України — законодавчий орган. Верховний Суд. Кабінет Міністрів України — Уряд. Президент України.</p> <p>28 червня 1996 р. — ухвалення Конституції України.</p> <p>Додатково QR 5.1. Державний лад: правління, устрій та методи здійснення державної влади. QR 5.2. Докладніше про органи державної влади в Україні.</p> <p>«Як здійснюється управління державою?» https://cutt.ly/9IsiDEz</p> <p>«Державна влада в Україні» https://cutt.ly/ZIsinIP</p>	<p>– <i>Створення схеми/таблиці «Органи державної влади в Україні»</i></p> <p>– <i>Пошук інформації в інтернеті про органи державної влади в Україні за запропонованими параметрами</i></p> <p>– <i>Складання запитань до тексту</i></p> <p>Працюємо разом</p> <p>1. Вправа «Народовладдя нашого класу». Уявіть, що ваш клас — мінідержава, республіка. Визначте, які органи управління потрібно створити. Кого з «посадовців» ви обиратимете, а кого призначать обрані вами представники? Яким вимогам мають відповідати ті, кому доручите управляти життям класу від свого імені? Із яких питань доведеться провести «референдум»?</p> <p>Завдання для удосконалення умінь</p> <p>2. Поясніть, як ви розумієте тезу «Верховна Рада України — єдиний орган законодавчої влади в Україні».</p> <p>3. Сформулюйте низку запитань до підпараграфа 5.2. «Україна — республіка». 4. Дайте заголовки окремим абзацам підпараграфа 5.3. Складіть докладний план підпараграфа 5.3. «Демократія. Вибори в Україні».</p> <p>5. Вправа «Важливість референдуму». Чому, окрім виборів, у демократичних державах практикують ухвалення рішень всенародним голосуванням? Поясніть історичне значення Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 року. 6. Творча вправа «Дерево влади». Намалюйте «дерево» влади і на трьох його гілках напишіть назви відповідних державних органів України.</p>	<p>– розрізняє повноваження органів влади і приватних осіб</p> <p>– пояснює значення громадсько-політичних понять (зокрема демократія, свобода) з допомогою вчителя</p> <p>– виокремлює основне і другорядне в тексті</p> <p>– формулює запитання щодо достовірності інформації з різних джерел</p>	

6	<p>Господарство нашої країни</p> <p>§ 6</p>	<p>6.1. Природні багатства України 6.2. Господарство країни 6.3. Сталий розвиток</p> <p><i>Найважливіше</i> Природні багатства. Господарська діяльність. Сталий розвиток</p> <p><i>Додатково</i> QR 6.1. Сіль — одне із природних багатств. QR 6.2. Натуральне господарство. QR 6.3. Чому залізниця?</p> <p>+ Витяг із Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» + Діаграми</p> <p>«Господарство нашої держави» https://cutt.ly/0IsgzcP</p> <p>«Сталий розвиток» (знайти слова) https://cutt.ly/WIsi5Vx</p>	<p>– <i>Виготовлення колажу «Природні багатства України»</i></p> <p>– <i>Створення простих мультимедійних продуктів за підтримки вчителя/вчительки, членів сім'ї або інших учнів «Екологічні питання мого регіону»</i></p> <p>– <i>Складання маршруту уявної мандрівки Україною</i></p> <p>– <i>Інтерактивні та ігрові вправи: «Приміщення нашого класу – модель господарства» та «Екологічні слідопити», онлайн-гра «Сталий розвиток»</i></p> <p><i>Працюємо разом</i></p> <p>1. Вправа «Приміщення нашого класу — модель господарства». Знаючи один одного вже досить давно, створіть розподіл обов'язків у класі так, щоб кожний / кожна з вас виконував / виконувала їх раз у тиждень, і ці обов'язки йому / їй подобалися.</p> <p>2. Вправа «Екологічні слідопити» (виконайте в парах). Зі Статті 5 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» випишіть назви ресурсів, які необхідно з особливістю охороняти у вашій місцевості. Поясніть, чому ви так вважаєте.</p> <p><i>Завдання для удосконалення умінь</i></p> <p>2. Підберіть до слів «багатство» і «бідність» супутні вислови. 3. Складіть три речення про господарство України. 4. Як ви оцінюєте теперішній стан охорони довкілля?</p> <p>5. Вправа «Сталий розвиток в Україні». Намалюйте плакат про сталий розвиток. Опишіть у ньому одну із проблем сталого розвитку в Україні.</p> <p>6. Творча вправа «Блогери». Уявіть, що кожен / кожна з вас — блогер / блогерка, що розвиває екологічну тематику. Створіть опитування серед однокласників / однокласниць про одну з екологічних проблем вашої місцевості. Оцініть їхні знання з цієї теми.</p>	<p>– критично осмислює ризики, пов'язані зі шкодою для навколишнього середовища</p> <p>– обговорює те, як громадяни та уряди можуть сприяти сталому розвитку</p> <p>– виявляє (з допомогою вчителя) і пояснює виклики, які стоять перед людиною, суспільством у різних природних середовищах</p> <p>– діє для збереження навколишнього середовища</p>
7	Здобутки та	7.1. Історична пам'ять.	– <i>Волонтерська акція (малюнок, відеоповідомлення,</i>	– застосовує

	<p>труднощі сучасної України</p> <p>§ 7</p>	<p>7.2. Українське військо. 7.3. Захист держави.</p> <p><i>Найважливіше</i> Історична пам'ять. Українське військо. Збройні сили України. «Кіборги». Добровольці.</p> <p>6 грудня – День Збройних сил України, 14 жовтня – День захисників і захисниць України</p> <p><i>Додатково</i> QR 7.1. Іван Котляревський, «Енеїда» та історична пам'ять. QR 7.2. Дівчата на службі в легіоні Українських січових стрільців. QR 7.3. Однострій теж має значення. QR 7.4. Дні війни.</p> <p>+ Стаття 65 Конституції України</p> <p>«Українське військо» (лабіринт) https://cutt.ly/HIshAnS «Українське військо» (просте упорядкування) https://cutt.ly/vIsh9mf</p>	<p><i>лист) для Захисників України</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Укладання «листа в майбутнє»/самостійного письмового повідомлення/інтернет-повідомлення про сьогоднішню Україну – Запис власних міркувань про важливість захисту держави. – Інтерактивні та ігрові вправи: «Наш захист» та «Добровольці», онлайн-гра «Українське військо» <p>Працюємо разом</p> <p>1. Вправа «Наш захист» (виконайте у групах). Створіть плакат про своїх земляків і землячок, які захищають Україну на Сході й Півдні нашої держави.</p> <p>2. Вправа «Добровольці» (виконайте в парах). Прочитайте в інтернеті Статтю 1 Закону України «Про основи національного спротиву» і знайдіть у цій мережі відомості про добровольців Збройних сил України в сучасній російсько-українській війні. Що спонукало цих людей стати на захист України? Відповідь оформте письмово.</p> <p>Завдання для удосконалення умінь</p> <p>2. Прочитайте прислів'я: «Бережи Вітчизну, як око, і вона тебе завжди берегтиме». Поясніть зв'язок між захистом Батьківщини і обов'язками громадян.</p> <p>3. Складіть розповідь про сучасних захисників / захисниць України, використавши слова: <i>добровольці, кордони України, обов'язок, армія, ворог, військові традиції, агресія, Крим, Донбас.</i></p> <p>4. Укладіть «Лист у майбутнє» (самостійне письмове повідомлення) про сьогоднішню Україну, її труднощі та здобутки.</p> <p>5. Вправа «Чому так?». Українських воїнів, захисників Донецького аеропорту, вороги назвали «кіборгами». Скористайтеся додатковою інформацією, щоб пояснити, чому саме така назва закріпилася за частиною українських військових.</p>	<p>відповідні поняття в порівняльному описі історичних та сучасних дій та подій</p> <ul style="list-style-type: none"> – формулює запитання щодо достовірності інформації з різних джерел 	
--	--	--	---	--	--

				6. Вправа «Працюємо разом». Об'єднайтесь у групи по три-чотири особи і створіть ескізи плаката до Дня захисників і захисниць України.	
8		Урок - практикум	Тур 1. За темами розділу 1 «Україна — сучасна європейська держава»	Зупинка 1. Місто Київ (про управління державою) Зупинка 2. Місто Харків (права-обов'язки-приклад) Зупинка 3. Місто Запоріжжя, острів Хортиця (відеолістівка для захисників і захисниць України) Зупинка 4. Місто Умань, парк «Софіївка» (що можна зробити вже сьогодні для досягнення Україною сталого розвитку)	
		Для оцінювання	Наскрізнi уміння: – читати з розумінням, – висловлювати власну думку, – критично і системно мислити, – логічно обґрунтовувати позицію – діяти творчо, – виявляти ініціативу, – конструктивно керувати емоціями, – оцінювати ризики, – приймати рішення, – розв'язувати проблеми, – співпрацювати з іншими.	Обов'язкові загальні результати навчання учнів у громадянській та історичній освітній галузі – Розкриває взаємозв'язки та тяглість суспільного розвитку [ГІО 1.2] – Виявляє взаємодію природного і соціального середовищ [ГІО 2.2] – Визначає достовірність історичної та суспільної інформації [ГІО 3.3] – Систематизує і узагальнює соціальну та історичну інформацію [ГІО 4.1] – Осмислює зв'язки між минулим і сучасним громадсько-політичним життям [ГІО 6.3]	–

№ уроку	Дата	Тема заняття, номер параграфа	Зміст теми	Види навчальної діяльності	Очікувані результати навчання за ДСБСО і МНП
Розділ 2. ВІД РОДИНИ – ДО УКРАЇНИ (_____ годин)					
9		Мала батьківщина § 8	8.1. Батьківщина – «мала» та «велика». 8.2. Моя вулиця. 8.3. Отчий дім (материнська хата, рідний дім). <i>Найважливіше</i> Мала батьківщина. Історія вулиці. Рідний дім. <i>Додатково</i> QR 8.1. Мала батьківщина Тараса Шевченка. QR 8.2. Моя мала батьківщина. QR 8.3. Вимушене переміщення. «Малі батьківщини відомих українців та українок» https://cutt.ly/vIsh9mf «Мала батьківщина» <i>(відсутнє слово)</i> https://cutt.ly/vIsh9mf	<ul style="list-style-type: none"> – Пошук краєзнавчої інформації – Відвідування місцевого музею – Створення реклами, логотипу рідного краю – Укладання плану екскурсії рідною вулицею – Підбір матеріалів для колажу «Мій край у давнину і сьогодні» – Інтерактивні та ігрові вправи: «Наш край» та «Малі батьківщини відомих українців та українок», онлайн-гра «Мала батьківщина» <p>Працюємо разом</p> <p>1. Вправа «Наш край» (у групах). Уявіть себе журналістами / журналістками, об'єднайтесь у групи і напишіть невелику статтю для газети на одну із тем: «Соціальні проблеми дітей нашого краю. Шляхи їх вирішення», «Екологічні проблеми нашого краю. Чим ми можемо допомогти».</p> <p>2. Вправа «Малі батьківщини відомих українців та українок». Об'єднайтесь в пари. Дізнайтесь інформацію з додаткових джерел про малі батьківщини відомих українців / українок: короля Данила, Юрія Котермака (Дрогобича), Григорія Сковороди, Дмитра Вишневецького, Івана Мазепи, Петра Конашевича-Сагайдачного, Богдана Хмельницького, Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Ліни Костенко. Об'єднайте інформацію в спільний постер.</p> <p>Завдання для удосконалення умінь</p> <p>2. Доберіть вирази, близькі за значенням до словосполучення «рідний дім». 3. Складіть невеликий опис своєї вулиці. 4. Розкажіть про походження назви вашої малої батьківщини, рідної вулиці та вулиці, на</p>	<ul style="list-style-type: none"> – гнучко та конструктивно взаємодіє з новими людьми, адаптується до нових місць та ситуацій – дотримується визначених правил і пропонує в разі потреби зміни до них під час організації подорожей для пізнання пам'яток історії та культури, туристичних об'єктів, а також для прогулянок і відпочинку – наводить приклади впливу діяльності людини на навколишнє середовище в часі і просторі, взаємодії людини та природи – виявляє чинники, що впливають на заняття людей, спосіб ведення господарства, соціальний устрій (клімат, географічне розташування, доступ до природних ресурсів) – позначає розміщення об'єктів на карті, прокладає уявні

				<p>якій розташована ваша школа.</p> <p>5. Вправа «Пошук». Створіть колаж / постер «Мій рідний край у давнину і сьогодні», на якому зобразить або наклейте ті об'єкти вашої місцевості, які б могли зацікавити туристів.</p> <p>6. Творча вправа «Туристична». Запропонуйте власний туристичний маршрут рідним краєм, створіть рекламу або логотип своєї малої батьківщини. Запрезентуйте результати роботи.</p>	маршрути, визначає відстані
10	§ 9	<p>Родовід</p> <p>9.1. Сім'я, родина, родовід</p> <p>9.2. Біографія</p> <p>9.3. Родинні звичаї і традиції</p> <p><i>Найважливіше</i> Родовід. Родинне дерево. Герб роду. Династія. Життєпис (біографія). Автобіографія.</p> <p><i>Додатково</i> QR 9.1. Родичі Рюриковичів. QR 9.2. Терещенки. QR 9.3. Біографія Петра Франка у світлинах.</p> <p>+ Як укласти історичний портрет</p> <p>«Видатні українські родини» https://cutt.ly/XIslhJi «Родовід» (правильно, неправильно)</p>	<p>9.1. Сім'я, родина, родовід</p> <p>9.2. Біографія</p> <p>9.3. Родинні звичаї і традиції</p> <p><i>Найважливіше</i> Родовід. Родинне дерево. Герб роду. Династія. Життєпис (біографія). Автобіографія.</p> <p><i>Додатково</i> QR 9.1. Родичі Рюриковичів. QR 9.2. Терещенки. QR 9.3. Біографія Петра Франка у світлинах.</p> <p>+ Як укласти історичний портрет</p> <p>«Видатні українські родини» https://cutt.ly/XIslhJi «Родовід» (правильно, неправильно)</p>	<p>– Створення самостійного письмового повідомлення, інтернет-повідомлення «Моя суперсила та сила моєї родини»</p> <p>– Укладання схеми свого родоводу і впорядкування його опису</p> <p>– Наведення прикладів для наслідування серед осіб своєї родини, сусідів</p> <p>– Запис власних міркувань щодо власної гідності, меж особистого простору</p> <p>– Інтерактивні та ігрові вправи: «Щасливі родини» та «Династія», онлайн-гра «Родовід»</p> <p>Працюємо разом</p> <p>1. Вправа «Щасливі родини». Об'єднайтесь у групи. Визначте, у чому полягає цінність ваших родин. Спільно складіть формулу щасливої родини.</p> <p>2. Вправа «Династії» (в парах). Об'єднайтесь у групи та дослідіть династії знаменитих українців. Пропонуємо скористатися постерами проекту «Видатні українські родини» з онлайн-вправи.</p> <p>Завдання для удосконалення умінь</p> <p>2. Укладіть перелік традицій вашої родини впродовж календарного року. 3. Складіть короткий опис свого родинного дерева. 4. Поміркуйте, чи може співіснувати в одному суспільстві багатокультурність. Наведіть приклади.</p> <p>5. Вправа «Мій родовід». Доберіть детальну</p>	<p>– установлює послідовність історичних подій (подій свого життя) за допомогою лінії часу</p> <p>– обґрунтовує унікальність та неповторність кожної людини</p> <p>– визначає негативні емоції та застосовує способи їх опанування та реакції на них</p> <p>– дотримується принципів академічної доброчесності в навчанні та повсякденному житті</p> <p>– детально описує та характеризує в цілому себе та інших осіб за різними ознаками (інтереси, світогляд тощо)</p> <p>– поводить з повагою до гідності інших осіб</p> <p>– дотримується вимог</p>

			https://cutt.ly/PIszsW2	інформацію про представників / представниць своєї родини, упорядкуйте світлини, факти. Попросіть допомоги старших родичів для оформлення родоводу у вигляді альбому, книги, великої схеми. Полічіть кількість поколінь, про які вдалося зібрати інформацію. 6. Творча вправа «Виставка». Принесіть до школи свої сімейні світлини. Організуйте в класі виставку. Обміняйтеся враженнями.	щодо непорушення особистого простору інших осіб – виявляє порушення права на особистий простір та протидіє цьому
11	Громада. Моя шкільна громада § 10	10.1. Громада 10.2. Правила співжиття в громаді 10.3. Громадський простір <i>Найважливіше</i> Громада. Територіальна громада. Шкільна громада. Громадський простір. <i>Додатково</i> QR 10.1. Національно-релігійні громади. «Територіальні громади» (мультфільм)	https://cutt.ly/YIsz1yp «Правила співжиття в громаді» (правильно, неправильно) https://cutt.ly/YIsxvdZ	– <i>Тренінгове заняття «Рівні та різні»</i> – <i>Створення візуалізації до поняття «толерантність»</i> – <i>Робота над проектом «Правила співжиття» (або «Як поводитись у громадському просторі»)</i> – <i>Інтерактивні та ігрові вправи: «Спроба SWOT-аналізу» та «Мапа громади», онлайн-гра «Правила співжиття в громаді»</i> Працюємо разом 1. Вправа «Спроба SWOT-аналізу» (<i>strengths (сили), weaknesses (слабкості), opportunities (можливості), threats (загрози)</i>). Обговоріть внутрішнє становище громади, спробувавши визначити її сильні та слабкі сторони. Дізнайтесь, які громади межують із вашою, та оцініть можливості і ризики «зовнішнього середовища». Систематизуйте міркування, уклавши таблицю чи схему. 2. Вправа «Мапа громади» (в парах). Намалюйте схематично мапу «Цікаві місця моєї громади». З її допомогою проведіть уявну екскурсію. Завдання для удосконалення умінь 2. Доберіть слова чи словосполучення, що відповідають поняттю «громада». 3. Складіть перелік природних об'єктів, які розташовані на території вашої громади. 4. Віднайдіть інформацію про те, які населені пункти входять у територіальну громаду, в якій ви	– описує соціокультурні практики різних спільнот, до яких належить, порівнює їх з іншими (вподобання в їжі, способи привітання та звертання до людей, формули ввічливості тощо) – розрізняє та ідентифікує локальні, регіональні, національно-культурні спільноти, співвідносить себе з ними – бере до уваги і зважає у власній поведінці на інтереси класної та інших спільнот, до яких належить – описує почуття, емоції та потреби, що мають інші люди – визначає способи власної співучасті в житті класу/ закладу освіти/родини/місцевої спільноти – спільно з однолітками

				<p>мешкаєте.</p> <p>5. Вправа «Лідери». Поміркуйте і запишіть, які риси мають бути притаманні шкільним лідерам / лідеркам. Чому ви так вважаєте?</p> <p>6. Творча вправа «Мрія». Вважають, що лідери можуть бачити те, чого ще не існує, — свою мрію. Опишіть, якими ви мрієте бачити свій клас або школу.</p>	<p>усвідомлено бере участь у громадських заходах</p> <ul style="list-style-type: none"> – пояснює відмінності між громадським та особистим простором – пояснює потребу доступності громадського простору для людей з інвалідністю або маломобільних груп населення – наводить приклади і пояснює призначення об'єктів громадського простору в минулому і сучасності
12	Дотримання прав людини § 11	<p>11.1. Порухення прав людини</p> <p>11.2. Конфлікти та способи їх подолання</p> <p>11.3. Захист прав дитини</p> <p><i>Найважливіше</i> Дискримінація. Мова ворожнечі. Толерантність. Конфлікт. Дитина. Повноліття. Захист прав дитини.</p> <p><i>Додатково</i> QR 11.1. Міжнародне гуманітарне право. QR 11.2. Найдивніша</p>	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Проект «Лідерство та шкільна активність»</i> – <i>Проведення дослідження про роботу шкільного самоврядування</i> – <i>Запис власних думок про реальні та майбутні громадські справи свого класу, шкільної громади</i> – <i>Інтерактивні та ігрові вправи: «Сенкан» та «Приклади подолання конфліктів», онлайн-гра «Дискримінація, конфлікти в суспільстві»</i> <p><i>Працюємо разом</i></p> <p>1. Вправа «Сенкан». Спільно створіть сенкан «Права дитини», дібравши ще два прикметники, три дієслова, фразу-висновок із чотирьох слів, іменник-синонім чи слово-асоціацію до цієї теми.</p> <p>2. Вправа «Приклади подолання конфліктів» (у парах). Пригадайте, які випадки конфліктів ви зустрічали в казках / мультфільмах / книгах. Проаналізуйте, як вдалося подолати конфлікт.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – пояснює, чому і якими правами від народження наділена кожна людина – пояснює, як держава забезпечує реалізацію прав людини (зокрема дитини) – називає порядок дій у випадку порушення прав дитини – обґрунтовує необхідність захищати права людини і громадянина та дотримуватись обов'язків громадянина – переконує інших у перевагах поведінки, заснованої на повазі до 	

			<p>війна у світі, або «Битва за свиню».</p> <p>+ Постер ЮНІСЕФ «Конвенція про права дитини»</p> <p>«Мультимедіа про права дитини» від UNICEF Ukraine https://cutt.ly/PIsxBMQ</p> <p>«Дискримінація, конфлікти в суспільстві» (відповідники) https://cutt.ly/KIscuIz</p>	<p>Завдання для удосконалення умінь</p> <p>2. Доберіть вирази, близькі за значенням до слів «дискримінація», «конфлікт». 3. Чим небезпечні конфлікти? 4. Опишіть ситуації, коли вам вдалося досягти компромісу чи консенсусу.</p> <p>5. Вправа «Плакат». Створіть рекламний плакат «<i>Інше не означає погане</i>».</p> <p>6. Творча вправа «Екскурсія сайтом ЮНІСЕФ». Завітайте на сайт українського представництва ЮНІСЕФ. Ознайомтеся з діяльністю цієї організації, адаптованою версією Конвенції про права дитини. https://cutt.ly/OIsepZ9 .</p>	<p>прав людини і повазі до гідності людини</p> <ul style="list-style-type: none"> – обговорює важливість поваги прав людини всіма людьми – виявляє мову ворожнечі – ідентифікує випадки дискримінації (зокрема утисків), булінгу (цькування) та визначає їх наслідки для особи і конструктивно реагує на випадки утисків, насилля та вияви нерівності або несправедливості, не замовчує їх – зважає на емоції та почуття інших осіб у своїй поведінці
13	Світ інформації § 12	<p>12.1. Інформаційний простір</p> <p>12.2. Що таке дезінформація</p> <p>12.3. Історичний факт, подія процес</p> <p>Найважливіше Інформація. Інфопростір. Факт. Судження. Фейк. Масмедіа. Медіаграмотність. Історичний факт. Історична подія. Історичний процес.</p> <p><i>Додатково</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – Тренінгове заняття з базових прав людини (зокрема дитини) – Укладання переліку (чи візуалізації) прав людини. – Створення повідомлення «Як діяти, коли порушують мої права» – Інтерактивні вправи на перевірку розуміння булінгу – Ситуативні вправи на вироблення навичок безпечної поведінки у конкретній ситуації – Опрацювання практик подолання конфліктів – Формулювання запитань та пошук інформації щодо причин конфліктів та проявів мови ворожнечі – Інтерактивні та ігрові вправи: «Правда - неправда» та «Передай інформацію», онлайн-гра «У світі інформації» <p><i>Працюємо разом</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – розрізняє джерела інформації за видами (матеріальні/ нематеріальні, первинні/вторинні, текстово-візуальні тощо) – пояснює способи нагромадження та пошуку інформації – формулює запитання щодо достовірності інформації з різних джерел – розпізнає прояви маніпулювання інформацією на 	

			<p>QR 12.1. «Атака марсіан».</p> <p>QR 12.2. «Зелені чоловічки» від сусідки.</p> <p>QR 12.3. Що таке «гібридна війна»?</p> <p>«Факти і події в сучасності та в історії» https://cutt.ly/aIsc13z</p> <p>«У світі інформації» (відсутнє слово) https://cutt.ly/eIsvpzx</p>	<p>1. Вправа «Правда — неправда» (в парах). Створіть два повідомлення про життя своєї громади / школи — одне фейкове, одне — правдиве. Запропонуйте їх класу, щоб розрізнити інформацію і дезінформацію.</p> <p>2. Вправа «Передай інформацію». Спробуйте передати інформацію, запропоновану вчителем / вчителькою, своїм однокласникам / однокласницям за допомогою жестів, міміки, малюнка, запитань «так — ні» тощо.</p> <p>Завдання для удосконалення умінь</p> <p>2. Назвіть один факт і одне судження про свого / свою однокласника / однокласницю. Що було легше підібрати: факт чи судження? Чому? 3. Складіть хмаринку слів «Наше медіаполе», в якій перелічіть джерела, з яких ви черпаете інформацію. Чому саме цим джерелам інформації ви надаєте перевагу? Поміркуйте, чи всі вони надійні. 4. Розкажіть про відомі вам події серпня-грудня 1991 року. Наведіть кілька фактів. Як би ви назвали історичний процес, елементами якого є ці події?</p> <p>5. Вправа «Вплив». Створіть плакат, щоб вплинути на уявних споживачів інформації. Підберіть влучні речівки, слогани, зображення. 6. Творча вправа «Факт-судження». Попросіть однокласника / однокласницю розповісти про події сьогодняшнього ранку, від пробудження до початку першого уроку. Що в його / її розповіді є фактами, а що — судженнями?</p>	<p>конкретних прикладах</p>
14		Я — особистість	<p>13.1. Мій саморозвиток</p> <p>13.2. Гідність</p> <p>13.3. Особистий простір</p>	<p>– <i>Вправи на визначення видів джерел інформації та медіаграмотності</i></p> <p>– <i>Учнівська активність «Соціальні мережі і я»</i></p>	<p>– Характеризує поняття «особистість» «особа», «гідність»,</p>

		§ 13	<p>Найважливіше Особистість, самовизначення, саморозвиток, гідність, особистий простір</p> <p>Додатково QR 13.1. З історії гідності (честь і гідність).</p> <p>«Проект Maidan3D» https://cutt.ly/eIsbcH8</p> <p>«Я — особистість» (відповідники) https://cutt.ly/2IsbHq1</p>	<p>– Наведення прикладів фактів та суджень у текстах медіа</p> <p>– Інтерактивні та ігрові вправи: «Кроки до успіху», онлайн-гра «Я - особистість»</p> <p>Працюємо разом</p> <p>1. Вправа «Кроки до успіху». Створіть власний чек-лист «8 кроків становлення успішної особистості учня / учениці». Зіставте свої міркування з пропозиціями однокласників / однокласниць. Узагальніть ідеї та укладіть колективний порадище для досягнення успіху.</p> <p>Завдання для удосконалення умінь</p> <p>2. Доберіть слова, що близькі за значенням до слова «гідність». 3. Поміркуйте, які риси характеру, вчинки роблять людину «гідною». 4. Дізнайтеся, з якими подіями в Україні пов'язаний День Гідності та Свободи, який відзначають 21 листопада. 5. Вправа «Шлях розвитку». Намалюйте свій особистий шлях розвитку. Зліва напишіть, що нового ви плануєте навчитися, справа — що для цього потрібно. Прямуйте цим шляхом! Успіхів! 6. Творча вправа «Плакат». Створіть плакат «Можна — Заборонено», щоб пояснити правила дотримання меж особистого простору.</p>	<p>«саморозвиток», «особистий простір»</p> <p>– Називає кроки становлення успішної особистості учня</p> <p>– Визначає межі особистого простору</p> <p>– Пояснює важливість права на гідність</p>
15		Урок - практикум	<p>Тур 2. За темами розділу 2 «Від родини — до України»</p>	<p>Зупинка 6. Село Моринці Черкаської області (мала батьківщина Тараса Шевченка)</p> <p>Зупинка 7. Село Гриньки Полтавської області (мала батьківщина Миколи Лисенка, Полтавщина – «батьківщина» «Енеїди» Івана Котляревського)</p> <p>Зупинка 8. Місто Новоград-Волинський Житомирської області (мала батьківщина Лесі Українки)</p> <p>Зупинка 9. Півострів Крим (рідна земля кримли, Мустафа Джемільев)</p> <p>Зупинка 10. Місто Острог Рівненської області (князі</p>	

				Острозькі, Іван Федорович і Острозька Біблія)	
		Для оцінювання	Наскрізні уміння: <ul style="list-style-type: none"> – читати з розумінням, – висловлювати власну думку, – критично і системно мислити, – логічно обґрунтовувати позицію – діяти творчо, – виявляти ініціативу, – конструктивно керувати емоціями, – оцінювати ризики, – приймати рішення, – розв'язувати проблеми, – співпрацювати з іншими. 	Обов'язкові загальні результати навчання учнів у громадянській та історичній освітній галузі <ul style="list-style-type: none"> – Орієнтується у громадському просторі та долучається до його формування [ГІО 2.3] – Систематизує і узагальнює соціальну та історичну інформацію [ГІО 4.1] – Інтерпретує факти, явища, процеси з минулого і сучасного; формулює судження, гіпотезу [ГІО 4.3] – Формує себе як особистість і частина соціуму, усвідомлює власну гідність [ГІО 5.1] – Діє з урахуванням принципів прав людини, прав та обов'язків громадянина [ГІО 5.2] – Поважає розмаїття серед людей, протидіє та запобігає виявам дискримінації та утисків [ГІО 5.3] – Бере участь у розв'язанні проблем спільнот [ГІО 6.2] – Осмислює зв'язки між минулим і сучасним громадсько-політичним життям [ГІО 6.3] 	

№ уроку	Дата	Тема заняття, номер параграфа	Зміст теми	Види навчальної діяльності	Очікувані результати навчання за ДСБСО і МНП
			Розділ 3. УКРАЇНА – СВІТОВІ, СВІТ – УКРАЇНІ (____ годин)		
16		Україна: погляд крізь час § 14	14.1. Розвиток освіти в Україні 14.2. Скарби України 14.3. Досягнення в сфері інформаційних технологій Найважливіше Перша школа. Острозька	<ul style="list-style-type: none"> – Укладання запитань для уявного/реального інтерв'ю з митцем/спортсменом/ науковцем. – Укладання переліку «Ними гордиться Україна і світ» – Пошук інформації в інтернеті за запропонованими параметрами – Створення віртуальної стіни «Унікальні винаходи українців» 	<ul style="list-style-type: none"> – обґрунтовує користь обміну досвідом та взаємонавчання; – пояснює значення освіти в житті людини – визначає тему і походження

			<p>академія. Братські школи. Києво-Могилянська академія. Університети. Скіфська пектораль. Остромирове Євангеліє. Пересопницьке Євангеліє. Книгодрукування. «Апостол». «Буквар».</p> <p><i>Додатково</i> QR 14.1. Скарби навколо нас. QR 14.2. Справа про «скіфське золото». QR 14.3. Знання з історії – наш скарб, наша гордість і щит.</p> <p>Віртуальна екскурсія Музеєм книги та друкарства в м. Острог https://cutt.ly/wIscDwC</p> <p>«Освіта і книга в Україні» https://cutt.ly/jIsb9yq</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Проведення міні дослідження про одного із запропонованих винахідників – Укладання переліку всесвітньовідомих винаходів за шкалою «лінія цінностей» – Інтерактивні та ігрові вправи: «Листівка-візитівка», онлайн-гра «Освіта і книга в Україні» <p><i>Працюємо разом</i></p> <p>1. Вправа «Листівка-візитівка». Восени 2021 року Міністерство освіти і науки України реалізувало посткросинг-проект під назвою «Вивчай світ → рекламай Україну!» («Discover the world → promote Ukraine!»). Основна мета проекту — популяризація України у світі шляхом створення та обміну листівками між українськими школярами, студентами з іноземцями. Спробуйте (разом чи поодиночці) створити листівку, яка б рекламувала та розповідала про Україну (культуру, архітектуру (фото фасадів будівель закладів освіти), історію тощо).</p> <p><i>Завдання для удосконалення умінь</i></p> <p>2. Складіть детальний план до підпараграфу «Розвиток освіти в Україні».</p> <p>3. Уявіть один навчальний день у першій на території України школі, що була заснована князем Володимиром Великим. Опишіть його або створіть комікс.</p> <p>4. Поясніть, чому з давніх часів прагнули отримати добру освіту.</p> <p>5. Вправа «Пам’ятка». Опишіть одну з пам’яток, які згадуються в параграфі, не називаючи її. Запропонуйте однокласникам / однокласницям відгадати цей «скарб».</p> <p>6. Вправа «Лінія цінностей». Укладіть зазначені в тексті пам’ятки та освітні заклади в спільний</p>	<p>запропонованого джерела історичної та суспільної інформації</p> <ul style="list-style-type: none"> – формулює питання різного типу до тексту/медіатексту, візуальних джерел – висловлює власне судження про культурне розмаїття та його цінність для суспільства, виявляє зацікавленість переконаннями інших людей – визначає риси/ознаки артефакту (музейного об’єкта), писемного та візуального джерела – виокремлює основне і другорядне в тексті – пояснює, що вдалося та не вдалося досягти під час виконання роботи – пояснює значення освіти в житті людини – порівнює однотипні пам’ятки історії, природи та культури і пояснює їх значення
--	--	--	--	---	---

				перелік «за віком», починаючи від найдавніших. Які з них ви вважаєте найціннішими, найунікальнішими? Поясніть свої міркування.	
17	Спортивні звитяги минулого й сьогодення § 15	<p>15.1. Зародження спортивного руху на західноукраїнських землях</p> <p>15.2. Перша Київська олімпіада</p> <p>15.3. Спортивні здобутки сьогодення</p> <p><i>Найважливіше</i> Спортивні товариства. Спортивні змагання. Спортивні досягнення.</p> <p><i>Додатково</i> QR 15.1. Як українці олімпійський рух відроджували.</p> <p>Документальний фільм про Київську олімпіаду та розвиток спорту в Україні https://cutt.ly/vIsnSeU «Спортивні здобутки: колись та сьогодні» https://cutt.ly/sIsnNbN</p>	<p>– Складання «десятки» («20») відомих українських спортсменів</p> <p>– Перегляд відеоматеріалів про відомих українських спортсменів і їх досягнення</p> <p>– Виокремлення ключових фактів із текстів Вікіпедії про відомих українців</p> <p>– Укладання запитань для уявного/реального інтерв'ю з митцем/спортсменом/ науковцем.</p> <p>– Формулювання запитань до тексту</p> <p>– Інтерактивні та ігрові вправи: «П'єдестал перемоги», онлайн-гра «Спортивні здобутки: колись та сьогодні»</p> <p><i>Працюємо разом</i> 1. Вправа «П'єдестал перемоги». Розгляньте світлину, на якій тепер шестиразова чемпіонка світу з фехтування Ольга Харлан виконує Державний Гімн України, що лунає на честь її перемоги на Чемпіонаті світу в 2013 році. Спробуйте усно розповісти, що відчуває спортсменка. Поміркуйте, скільки зусиль і праці вкладено в перемогу. Обговоріть у команді, якою є роль тренера на шляху до спортивних вершин. Розпитайте у вчителя / вчительки, хто такий Валерій Лобановський, до пам'ятника якому знаменитий футболіст Андрій Шевченко приносив свій кубок «Золотий м'яч».</p> <p><i>Завдання для удосконалення умінь</i> 2. Складіть детальний план до підпараграфа «Спортивні здобутки сьогодення». 3. Сформулюйте три речення: розповідне,</p>	<p>– визнає успіхи та досягнення інших осіб</p> <p>– формулює питання різного типу до тексту/медіатексту, візуальних джерел</p> <p>– виокремлює основне і другорядне в тексті</p> <p>– пояснює, що вдалося та не вдалося досягти під час виконання роботи</p> <p>– визначає тему і походження запропонованого джерела історичної та суспільної інформації</p>	

				<p>питальне, окличне про досягнення українців у сфері спорту.</p> <p>4. Опишіть спортсмена / спортсменку, які згадуються в параграфі, не називаючи імені. Запропонуйте однокласникам / однокласницям відгадати цю особистість.</p> <p>5. Вправа «Перегони». Влаштуйте мінізмагання. За певний відрізок часу запишіть якнайбільше видів спорту, які відомі вам.</p> <p>6. Вправа «Упорядкування». За допомогою вчителя / вчительки складіть таблицю за зразком:</p> <table border="1"> <tr> <td>Вид спорту</td> <td>Ім'я спортсмена / спортсменки</td> <td>Досягнення</td> </tr> </table>	Вид спорту	Ім'я спортсмена / спортсменки	Досягнення	
Вид спорту	Ім'я спортсмена / спортсменки	Досягнення						
18	<p>Українське мистецтво: дивуємо світ</p> <p>§ 16</p>	<p>16.1. Театр, кіно, музика 16.2. Пам'ятки архітектури 16.3. Шедеври образотворчого мистецтва</p> <p><i>Найважливіше</i> Вертеп. «Театр корифеїв». Театр «Березіль». «Щедрик». Замки, храми, парки. «Козак Мамай».</p> <p>1911 р. – перша українська стрічка «Запорізька Січ» Данила Сахненка. 1916 р. – «Щедрик» Миколи Леонтовича</p> <p><i>Додатково</i> QR 16.1. Наївне мистецтво, або Мистецький код нації. QR 16.2. Квіти від Примаченко на користь ЗСУ. QR 16.3. Півник як символ</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Укладання запитань для уявного/реального інтерв'ю з митцем/спортсменом/ науковцем – Складання «десятки» («20») відомих діячів культури – Перегляд тематичних відеоматеріалів – Формулювання запитань до тексту – Інтерактивні та ігрові вправи: «Упорядкування» та «Інтерв'ю», « Спільний колаж», онлайн-гра «Українські митці» <p><i>Працюємо разом</i> 1. Вправа «Спільний колаж». Спільно створіть колаж пам'яток мистецтва «Ними гордиться Україна і світ». Підберіть інформацію в інтернеті про один із цих шедеврів. 2. Вправа «Інтерв'ю». Укладіть запитання для уявного / реального інтерв'ю з представником / представницею українського мистецтва (на свій вибір або за пропозицією вчителя / вчительки).</p> <p><i>Завдання для удосконалення умінь</i> 2. Укладіть перелік діячів образотворчого</p>	<ul style="list-style-type: none"> – визнає успіхи та досягнення інших осіб – висловлює власне судження про культурне розмаїття та його цінність для суспільства, виявляє зацікавленість переконаннями інших людей – формулює питання різного типу до тексту/медіатексту, візуальних джерел – виокремлює основне і другорядне в тексті – пояснює, що вдалося та не вдалося досягти під час виконання роботи 				

			<p>незламності.</p> <p>Віртуальна екскурсія Меморіальним музеєм-садибою Катерини Білокур https://cutt.ly/gIsmMfY</p> <p>«Українські митці» https://cutt.ly/1IsQmkh</p>	<p>мистецтва «Ними гордиться Україна і світ».</p> <p>3. Знайдіть у тексті параграфа слова, значення яких вам невідомі. Зверніться за допомогою до класу чи вчительки / вчителя, щоб пояснили їх. Придумайте синоніми до одного з таких слів. 4. Запропонуйте друзям відвідати одну з архітектурних пам'яток України. Опишіть, у чому полягає унікальність цієї будівлі, ким та коли вона була створена.</p> <p>5. Вправа «Інтерв'ю». Уявіть себе журналістом / журналісткою. Які питання ви поставили б митцю / мисткині, творчість котрого / котрої вас зацікавила найбільше? 6. Вправа «Упорядкування». З допомогою вчителя / вчительки складіть таблицю за зразком:</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 33%;">Галузь сучасного мистецтва</td> <td style="width: 33%;">Діячі</td> <td style="width: 33%;">Твори</td> </tr> </table>	Галузь сучасного мистецтва	Діячі	Твори	
Галузь сучасного мистецтва	Діячі	Твори						
19	<p>Світові винаходи та Україна</p> <p>§ 17</p>	<p>17.1. Технічні винаходи та відкриття українців</p> <p>17.2. Здобутки в галузі медицини</p> <p>17.3. Український космос</p> <p><i>Найважливіше</i> Техніка. Винаходи. Медицина. Космос.</p> <p><i>Додатково</i> QR 17.1. Український грек Микола Бенардос і електрозварювання.</p> <p>Віртуальний тур Національним музеєм космонавтики ім. С. П. Корольова в Житомирі https://cutt.ly/flsWjug</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Укладання запитань для уявного/реального інтерв'ю з митцем/спортсменом/ науковцем – Виокремлення ключових фактів із текстів Вікіпедії про винаходи українців – Формулювання запитань до тексту – Перегляд тематичних відеоматеріалів – Інтерактивні та ігрові вправи: «Разом» та «Винахідники», онлайн-гра «Внесок українців у світову науку» <p>Працюємо разом</p> <p>1. Вправа «Разом». Створіть спільно класом або у групах постер / віртуальну стіну «Унікальні винаходи українців».</p> <p>2. Вправа «Винахідники». Проведіть мінідослідження про одного зі згаданих у підручнику винахідників. На основі зібраної інформації підготуйте (індивідуально чи разом) допис для соціальних мереж. На бажання, опублікуйте його в інтернеті.</p> <p>Завдання для удосконалення умінь</p>	<ul style="list-style-type: none"> – формулює питання різного типу до тексту/медіатексту, візуальних джерел – висловлює власне судження про культурне розмаїття та його цінність для суспільства, виявляє зацікавленість переконаннями інших людей – виокремлює основне і другорядне в тексті пояснює, що вдалося та не вдалося досягти під час виконання роботи 				

			<p>«Внесок українців у світову науку» https://cutt.ly/9IsW1w5</p>	<p>2. Складіть свій рейтинг трійки найкращих винаходів, здійснених українцями. Поділіться записами в класі й обґрунтуйте свою позицію.</p> <p>3. Поміркуйте, чому багато українських науковців працювали і стали успішними поза своєю Батьківщиною. 4. Відомо, що відстань, яку здолав літак братів Райт під час першого польоту, є меншою за довжину вантажного відсіку літака «Мрія». Розкажіть, що ще ви знаєте про найбільший літак світу.</p> <p>5. Вправа «Інтерв'ю». Уявіть себе журналістом / журналісткою і «проведіть» інтерв'ю з одним / однією з науковців.</p> <p>6. Вправа «Упорядкування». З допомогою вчителя / вчительки складіть таблицю за зразком:</p> <table border="1" style="margin-left: auto; margin-right: auto;"> <tr> <td>Галузь науки</td> <td>Діячі</td> <td>Винаходи</td> </tr> </table>	Галузь науки	Діячі	Винаходи	<p>– визнає успіхи та досягнення інших осіб</p>
Галузь науки	Діячі	Винаходи						
20	<p>Відомі вихідці з України</p> <p>§ 18</p>	<p>18.1. Українська діаспора 18.2. Наука та мистецтво 18.3. Туризм та спорт</p> <p><i>Найважливіше</i> Українська діаспора. Вихідці з України. Науковці, митці, політики, меценати, мандрівники, спортсмени.</p> <p><i>Додатково</i> QR 18.1. Як нащадок запорозьких козаків папуасів досліджував.</p> <p>«Держави, де проживає численна українська діаспора» https://cutt.ly/DIsEbaY</p>	<p>– Виокремлення ключових фактів із текстів Вікіпедії про відомих вихідців з України</p> <p>– Формулювання запитань до тексту</p> <p>– Інтерактивні та ігрові вправи: «Літачок» та «Опитування», онлайн-гра «Українці у світі»</p> <p>Працюємо разом</p> <p>1. Вправа «Літачок». Зробіть паперового літачка. Напишіть на його крилах імена відомих українців. Скеруйте свій літачок однокласнику / однокласниці, завдання якого / якої пригадати, чим прославилися ці особистості.</p> <p>2. Вправа «Опитування». Якби ваш клас взяв участь в опитуванні на тему: «100 видатних українців», кого з відомих вихідців з України кожен / кожна з вас запропонував би / запропонувала б відзначити? Чому? Коротко запишіть своє обґрунтування власних трьох пропозицій. Укладіть спільний перелік видатних українців.</p>	<p>– визнає успіхи та досягнення інших осіб</p> <p>– формулює питання різного типу до тексту/медіатексту, візуальних джерел</p> <p>– висловлює власне судження про культурне розмаїття та його цінність для суспільства, виявляє зацікавленість переконаннями інших людей</p> <p>– зіставляє джерела інформації щодо їх достовірності</p>				

			<p>«Українці у світі» https://cutt.ly/cIsE1fz</p>	<p>Завдання для удосконалення умінь</p> <p>2. Порівняйте причини еміграції українців сьогодні і колись. Що спільного та відмінного між ними?</p> <p>3. Складіть сенкан зі словом «діаспора» або «еміграція». 4. Опишіть одного з видатних діячів / діячок, які згадуються в параграфі, не називаючи його / її. Запропонуйте однокласникам / однокласницям відгадати цю особистість.</p> <p>5. Вправа «Лист». Напишіть короткого листа додому від імені відомого мандрівника чи мандрівниці.</p> <p>6. Вправа «Інтерв'ю». Уявіть себе журналістом / журналісткою і «проведіть» інтерв'ю з одним із представників / представниць мистецтва або спорту, діяльність котрих вас найбільше вразила.</p>	
21	Урок - практикум	<p><i>Тур 3. За темами розділу 3 «Україна — світові, світ — Україні»</i></p>	<p>Зупинка 11. Місто Чернівці, Чернівецький університет (<i>Відишуйте додаткову інформацію про Чернівецький університет та запишіть її у формі гри «Вірю — не вірю», Юрій Федькович</i>)</p> <p>Зупинка 12. Місто Луганськ (<i>Т-схема «Так-Ні» «Промисловий розвиток українських земель у минулому відбувався з участю фахівців з інших країн»</i>)</p> <p>Зупинка 13. Місто Одеса (<i>Одеська кіностудія, «кінохроніка» за текстом</i>)</p> <p>Зупинка 14. Село Монастирок Вінницької області (<i>батьківщина Миколи Леонтовича, автора «Щедрика», онлайн тур музеєм</i>)</p> <p>Зупинка 15. Місто Бучач Тернопільської області (<i>про скульптурну спадщину Йогана Пінзеля, створення прес-анонсу виставки</i>)</p> <p>Зупинка 16. Село Пальчики Чернігівської області (<i>укладання добірки фактів про засновника пасічництва Петра Прокоповича</i>)</p> <p>Зупинка 17. Село Сокирниця Закарпатської області (<i>Валентин Фречка та папір з опалого листя, власні ідеї стартапів</i>)</p>		

		Для оцінювання	Наскрізнi уміння: <ul style="list-style-type: none"> – читати з розумінням, – висловлювати власну думку, – критично і системно мислити, – логічно обґрунтовувати позицію – діяти творчо, – виявляти ініціативу, – конструктивно керувати емоціями, – оцінювати ризики, – приймати рішення, – розв'язувати проблеми, – співпрацювати з іншими. 	Обов'язкові загальні результати навчання учнів у громадянській та історичній освітній галузі <ul style="list-style-type: none"> – Систематизує і узагальнює соціальну та історичну інформацію [ГІО 4.2] – Осмислює зв'язки між минулим і сучасним громадсько-політичним життям [ГІО 6.3] – Формує себе як особистість і частина соціуму, усвідомлює власну гідність [ГІО 5.1] – Інтерпретує факти, явища, процеси з минулого і сучасного; формулює судження, гіпотезу [ГІО 4.3] – Аналізує та синтезує історичну та суспільно важливу інформацію [ГІО 3.2] 	
--	--	-----------------------	---	--	--

№ уроку	Дата	Тема заняття, номер параграфа	Зміст теми	Види навчальної діяльності	Очікувані результати навчання за ДСБСО і МНП
			Розділ 4. СТОРІНКИ НАШОГО МИНУЛОГО. ШЛЯХ ДО НЕЗАЛЕЖНОСТІ (_____ год)		
22		Русь-Україна. Королівство Руське. Крим §19	19.1. Народи, що проживали на території України в давнину 19.2. Княжа Русь-Україна 19.3. Королівство Руське. Кримське Ханство. Найважливіше Трипільці, скіфи, греки. Русь-Україна («Руська земля»). Королівство Руське. Кримське ханство. Дати: 1 млн. років тому – поява першої людини на території України, 988 р. – впровадження	<ul style="list-style-type: none"> – Написання повідомлення для інтернет-спілкування на обрану тему – Створення постера про визначного діяча (на вибір) княжого/іншого періоду – Онлайн-екскурсія на Січ/Крим – Уявне інтерв'ю з історичною постаттю (укладання запитань та відповідей) – Рольова гра «Оживи історичну постать» (учні уявно перевтілюються в діяча української культури, правителя тощо) – Перегляд відеоінформації про історичних діячів – Створення короткого самостійного письмового висловлення на запропоновану тему – Написання «Листа в минуле» до певного історичного діяча – Укладання колажу зображень пам'яток 	<ul style="list-style-type: none"> – послідовно викладає інформацію, буде виступ з дотриманням структури – описує перебіг історичних подій та визначає тяглість в історичному процесі – співвідносить дані карти з іншими джерелами інформації (розповідь учителя, текст книжки тощо) – формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій на життя суспільства, окремих груп людей

			<p>Володимиром Великим християнства в Русі – Україні, 1199 р. – утворення Романом Мстиславовичем Галицько-Волинського князівства, 1253 р. – коронація Данила Романовича, 1441 р. – утворення Кримського ханства Хаджі-Гіреєм, 1514 р. – у битві під Оршею військо Костянтина Острозького розбило московську армію.</p> <p>Персоналії: Володимир Великий, Ярослав Мудрий, Данило Романович, Костянтин Острозький, Василь-Костянтин Острозький, Хаджі Гірей,</p> <p>Додатково QR 19.1. З історії тризуба.</p> <p>Відеоекскурсія княжим Звенигородом https://cutt.ly/rIgtI48</p> <p>«Українські землі в давнину» https://cutt.ly/9IgyLuJ</p>	<p><i>певних періодів, спроба систематизації за «прив'язкою» до місцевості, періоду чи діяча</i></p> <p>– <i>Інтерактивні та ігрові вправи: «Машина часу» та «Будьмо знайомі!», онлайн-гра «Українські землі в давнину»</i></p> <p>Працюємо разом</p> <p>1. Вправа «Машина часу». Уявіть себе на борту машини часу. Визначте маршрут руху: в який період з історії України рухається машина; з ким із мешканців цього часу запланована зустріч; які історичні об'єкти хочете оглянути.</p> <p>2. Вправа «Будьмо знайомі!». Розгляньте зображення пам'ятника князям Острозьким. По центру композиції — князь Федір Острозький (прадідусь Костянтина і прапрадідусь Василя). Кого, на вашу думку, автор зобразив із мечем, а кого — із книгою? Чому ви так вважаєте?</p> <p>Завдання для удосконалення умінь</p> <p>2. Доберіть синоніми до слова «князь».</p> <p>3. Назвіть відомих вам правителів Русі-України від Ольги до Володимира Мономаха за порядком їх правління. 4. Поміркуйте, чому Михайло Грушевський назвав діяльність Василя-Костянтина Острозького «першим національним відродженням України».</p> <p>5. Вправа «Упорядкування». Зобразіть у формі схеми відому вам інформацію про діяльність короля Данила.</p> <p>6. Вправа «Видатні імена». Використовуючи текст параграфа, коротко опишіть одного з діячів, не називаючи його імені. Запропонуйте класу відгадати, про кого йдеться.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – формулює судження про вчинки історичних осіб та сучасних діячів, події, явища, процеси з урахуванням отриманих знань та власного досвіду – пояснює причини та наслідки розмаїття в сучасній Україні, аналізує культурне розмаїття України та світу – виявляє розбіжності в тлумаченнях минулого та сучасного на конкретних прикладах – використовує пошукові системи для отримання інформації, дізнається значення незнайомих слів – описує й характеризує за певним алгоритмом пам'ятку природи, історії та культури – визначає на карті положення місця історичних подій
--	--	--	---	--	---

23	<p>Козаччина. Втрата державності</p> <p>§ 20</p>	<p>20.1. Українське козацтво 20.2. Гетьманщина 20.3. Період бездержавності</p> <p><i>Найважливіше</i> Козацька чайка. Січ. Козаки. Гетьман. «Енеїда». «Кобзар». «Русалка Дністровая». «Зоря Галицька».</p> <p>Дати: 1489 – перша згадка про козаків, 1556 р. – князь Дмитро Вишневецький заснував першу козацьку фортецю, Запорозьку Січ. 1621 р. – перемога козаків над османським військом у битві під Хотиним, 1648 р. - початок Національно-визвольної війни українського народу проти польського панування, яку очолив Б. Хмельницький. 1863 – Валуєвський циркуляр та 1876 р. – Емський указ про заборону друкування книг українською мовою.</p> <p>Персоналії: Дмитро Вишневецький (Байда), Петро Конашевич-Сагайдачний, Богдан Хмельницький, Іван</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Створення фотоколажу історичних подій ХХ століття/ презентація фотовиставки «Історія України в об'єктиві камери» – «Читання» легенди карти – Укладання повідомлення (усного чи письмового) про перебіг певної історичної події. – Перегляд відеоматеріалів про відповідні історичні події. Обговорення їх змісту. – Експерсії/віртуальні експерсії до музеїв України – Складання календаря пам'ятних дат України – Створення самостійного короткого письмового повідомлення про обрану подію – Складання запитань до тексту – Інтерактивні та ігрові вправи: «Оживи історичну постать» та «Лист у минуле», онлайн-гра «Козаччина. Національне відродження» <p>Працюємо разом</p> <p>1. Рольова гра «Оживи історичну постать». Уявіть себе в ролі історичної особи, діяча / діячки української культури тощо (на вибір). Поділіться з класом своєю історією. Дайте відповіді на запитання однокласників / однокласниць.</p> <p>2. Вправа «Лист у минуле». Напишіть невелике повідомлення певній історичній особі доби Козаччини. Розкажіть про своє бачення подій, сучасником / сучасницею яких була обрана історична постать.</p> <p>Завдання для удосконалення умінь</p>	<ul style="list-style-type: none"> – послідовно викладає інформацію, буде виступ з дотриманням структури – формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій на життя суспільства, окремих груп людей – визначає ознаки, що пов'язують документи, артефакти (музейні об'єкти) та ілюстративний матеріал з історичним періодом (у межах теми) – добирає приклади, які розкривають поняття/терміни, що використовуються в межах теми – формулює судження про вчинки історичних осіб та сучасних діячів, події, явища, процеси з урахуванням отриманих знань та власного досвіду – зіставляє картографічну інформацію різних історичних періодів – виявляє розбіжності в тлумаченнях минулого та сучасного на конкретних прикладах – описує й характеризує за певним алгоритмом
----	---	--	---	--

		<p>Мазепа, Іван Котляревський, Тарас Шевченко, Маркіян Шашкевич, Андрей Шептицький</p> <p><i>Додатково</i> QR 20.1. Козацькі клейноди. QR 20.2. Боротьба за визволення бранців із неволі.</p> <p>Віртуальна мандрівка «Музеї просто неба. Хортиця» https://cutt.ly/iIgy9N1 «Козаччина. Національне відродження» https://cutt.ly/MIguasK</p>	<p>2. Складіть асоціативний ряд до слова «козаки». 3. Складіть план підпараграфу 20.3, взявши за основу імена та прізвища визначних постатей періоду бездержавності. 4. Сформууйте «хмаринку слів», якими можна описати діяльність українських гетьманів. 5. Вправа «Газетна стаття». Уявіть себе журналістом / журналісткою відомої газети «Зоря Галицька» і напишіть статтю про життя українців під владою різних імперій (яким ви його бачите). 6. Вправа «Малюнок словами». Змалюйте у формі невеликого твору-опису постать українського козака.</p>	<p>пам'ятку природи, історії та культури</p> <ul style="list-style-type: none"> – пояснює вплив вчинків окремої людини на її найближче оточення, місцеву громаду, Україну та світ – визначає на карті положення географічних об'єктів, культурно-історичних пам'яток, місця історичних подій
24	<p>Спроби відродження української державності у 1917–1921 роках</p> <p>§ 21</p>	<p>21.1. Перша світова війна і початок Української революції. Українська Народна Республіка 20.2. Українська Держава Павла Скоропадського. Відновлення УНР. Поразка визвольних змагань 21.3. Західноукраїнська Народна Республіка</p> <p><i>Найважливіше</i> Перша світова війна. Українська революція. Українська Народна Республіка. Українська Держава. Західноукраїнська Народна Республіка.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Створення фотоколажу історичних подій ХХ століття/ презентація фотовиставки «Історія України в об'єктиві камери» – «Читання» легенди карти – Укладання повідомлення (усного чи письмового) про перебіг певної історичної події. – Перегляд відеоматеріалів про відповідні історичні події. Обговорення їх змісту. – Екскурсії/віртуальні екскурсії до музеїв України – Складання календаря пам'ятних дат України – Створення самостійного короткого письмового повідомлення про обрану подію – Складання запитань до тексту 	<ul style="list-style-type: none"> – розрізняє тексти соціального та історичного змісту – використовує пошукові системи для отримання інформації, дізнається значення незнайомих слів – формулює судження про вчинки історичних осіб та сучасних діячів, події, явища, процеси з урахуванням отриманих знань та власного досвіду – висловлює припущення стосовно можливого перебігу історичних подій

			<p>Дати: 1914–1918 роки – Перша світова війна, 22 січня 1918 р. – проголошення незалежності Української Народної Республіки, 29 квітня 1918 р. – утворення Української Держави, очоленої Павлом Скоропадським, 1 листопада 1918 р. – початок утворення ЗУНР, 22 січня 1919 р. – Акт Злуки УНР і ЗУНР.</p> <p>Персоналії: Михайло Грушевський, Павло Скоропадський, Володимир Винниченко, Симон Петлюра, Євген Петрушевич.</p> <p>Додатково QR 21.1. Про пожежників, спорт і захист Вітчизни. QR 21.2. Війна на залізницях. Бронепотяги (бронепоезди) УНР і ЗУНР.</p> <p>+ Витяг з Четвертого Універсалу Української Центральної Ради</p> <p>Відеоролик до 100-річчя Української революції 1917–1921 років від</p>	<p>– <i>Інтерактивні та ігрові вправи: «Символи, що оживають», онлайн-гра «Українська революція 1917-1921 рр»</i></p> <p>Працюємо разом 1. Вправа «Символи, що оживають». Віднайдіть на світлинах у підпараграфі 21.2 зображення державних символів України. Чому, на вашу думку, тризуб був державним символом і Української Народної Республіки, і Української Держави?</p> <p>Завдання для удосконалення умінь 2. Складіть план підпараграфу 21.1. 3. Використовуючи лише одне речення, охарактеризуйте усно або письмово кожного з діячів, які згадуються в підпараграфі 21.2. 4. Знайдіть у тексті параграфу і випишіть речення, які вказують на причини поразки українців у визвольній боротьбі 1917–1921 років. 5. Вправа «Лист у минуле». Напишіть листа одному з діячів Української революції (1917–1921 років). Що ви йому порадили б, побажали; за що подякували б? 6. Вправа «Візуалізація». За допомогою вчителя / вчительки укладіть схему основних подій Української революції.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – зіставляє картографічну інформацію різних історичних періодів – виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів – розпізнає прояви маніпулювання інформацією на конкретних прикладах – пояснює вплив вчинків окремої людини на її найближче оточення, місцеву громаду, Україну та світ – встановлює одночасність подій в історичному просторі, тривалість подій, явищ, процесів та їх віддаленість одних від одних (у межах теми, з допомогою вчителя) – визначає значущість історичної та сучасної події для людини і суспільства – пояснює, як погляди та потреби людей сьогодні і в минулому пов'язані з подіями їх життя, станом суспільства – наводить приклади історичних пам'яток та
--	--	--	--	--	--

			Українського інституту національної пам'яті https://cutt.ly/qIgiYmR «Українська революція 1917-1921 років» https://cutt.ly/0IgiHKb		інших проявів присутності минулого в сьогоденні – топоніміка, лексика, фольклор, соціальні практики тощо
25	Україна в складі СРСР: знищення української самостійності § 22	22.1. Встановлення влади більшовиків в Україні 22.2. Розстріляне відродження 22.3. Чому потрібно пам'ятати про Голодомор 1932–1933 років? <i>Найважливіше</i> Союз Радянських Соціалістичних Республік (СРСР, Радянський Союз). Українізація. Розстріляне відродження. Голодомор. Дати: 29 січня 1918 р. – бій під Крутами, 1932-1933 рр. – Голодомор-геноцид українського народу <i>Додатково</i> QR 22.1. Закон про п'ять колосків. Музей Голодомору. Віртуальний тур https://cutt.ly/rIgi9gb «Україна у складі СРСР»	– <i>Створення фотоколажу історичних подій ХХ століття/ презентація фотовиставки «Історія України в об'єктиві камери»</i> – <i>«Читання» легенди карти</i> – <i>Укладання повідомлення (усного чи письмового) про перебіг певної історичної події.</i> – <i>Перегляд відеоматеріалів про відповідні історичні події. Обговорення їх змісту.</i> – <i>Екскурсії/віртуальні екскурсії до музеїв України</i> – <i>Складання календаря пам'ятних дат України</i> – <i>Створення самостійного короткого письмового повідомлення про обрану подію</i> – <i>Складання запитань до тексту</i> – <i>Інтерактивні та ігрові вправи: «Мапа», онлайн-гра «Україна в складі СРСР»</i> Працюємо разом 1. Вправа «Мапа». Порівняйте мапу-плакат «Світовий мир на Україні!» (1919 року, зі сторінки 158), а також бельгійську листівку «Carte de L'Ukraine» (1930-их років, зі сторінки 163) із зображеннями України в сучасних кордонах. Які відмінності ви помітили? Чому територію, заселену українцями, яка потрапила до складу СРСР, позначено червоним кольором? Спробуйте прочитати назву народу,	– формулює висновок, судження на основі наведених фактів, використовує пошукові системи для отримання інформації, дізнається значення незнайомих слів – висловлює припущення стосовно можливого перебігу історичних подій – зіставляє картографічну інформацію різних історичних періодів – виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів – розпізнає прояви маніпулювання інформацією на конкретних прикладах – встановлює одночасність подій в історичному просторі, тривалість подій, явищ, процесів та їх віддаленість одних від одних (у межах теми, з	

			https://cutt.ly/qIgoi1W	<p>що проживав у Криму, на бельгійській листівці.</p> <p>Завдання для удосконалення умінь</p> <p>2. Складіть 5 тверджень (істинні і хибні), для чого Україна була потрібна більшовикам. Запропонуйте класу знайти неправдиві судження і виправити їх.</p> <p>3. Як ви розумієте поняття «розстріляне відродження»? Поміркуйте, чому українізацію 1920-х років називають також «пасткою» для інтелігенції. 4. Складіть детальний план повідомлення на тему: «Голодомор 1932–1933 років».</p> <p>5. Вправа «3-2-1». Підберіть три ключових слова, два нові терміни та один факт до тексту параграфа.</p> <p>6. Вправа «Територія». Розгляньте мапу України, розміщену в підпараграфі 22.3. Визначте, на території яких сучасних областей України смертність від голоду була найвищою. Чи зачепив Голодомор 1932–1933 років західноукраїнські землі? Пригадайте, у складі яких держав вони перебували по закінченні Першої світової війни.</p>	<p>допомогою вчителя)</p> <ul style="list-style-type: none"> – визначає значущість історичної події для людини і суспільства – застосовує відповідні поняття в порівняльному описі історичних та сучасних дій та подій – наводить історичні та сучасні приклади виявів дискримінації та її подолання – обґрунтовує небезпеку замовчування порушення прав людини – наводить приклади змін у житті суспільства, пов'язаних із різними чинниками; пояснює їх вплив на людину, конкретні соціальні групи та суспільство в цілому в минулому та сьогоденні
26	<p>Друга світова війна та Україна</p> <p>§ 23</p>	<p>23.1. Події Другої світової війни на території України</p> <p>23.2. Рух Опору</p> <p>23.3. Голокост.</p> <p>Праведники народів світу</p> <p><i>Найважливіше</i></p> <p>Друга світова війна. Рух Опору. Українська</p>	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Створення фотоколажу історичних подій ХХ століття/ презентація фотовиставки «Історія України в об'єктиві камери»</i> – <i>«Читання» легенди карти</i> – <i>Укладання повідомлення (усного чи письмового) про перебіг певної історичної події.</i> – <i>Перегляд відеоматеріалів про відповідні історичні події.</i> – <i>Обговорення їх змісту.</i> – <i>Екскурсії/віртуальні екскурсії до музеїв</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – розрізняє тексти соціального та історичного змісту – формулює висновок, судження на основі наведених фактів, використовує пошукові системи для отримання інформації, дізнається значення незнайомих слів – формулює судження про 	

			<p>повстанська армія. Голокост. Праведники народів світу.</p> <p>Дати: 1939-1945 рр. – Друга світова війна, 1944 р. – депортація кримських татар.</p> <p>Персоналії: Катерина Сікорська, Омелян Ковч</p> <p>Додатково QR 23.1. Як США допомагали Радянському Союзові воювати. QR 23.2. Українська повстанська армія.</p> <p>+ Фрагмент листа Омеяна Ковч з концтабору «Майданек» +Інфографіка Українського інституту національної пам'яті</p> <p>Відеоогляд експозиції «Україна. Незакінчена війна». Національний музей історії України у Другій світовій війні https://cutt.ly/HIgoB7m «Друга світова війна та</p>	<p><i>України</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>Складання календаря пам'ятних дат України</i> – <i>Створення самостійного короткого письмового повідомлення про обрану подію</i> – <i>Складання запитань до тексту</i> – <i>Інтерактивні та ігрові вправи: «Інфографіка», онлайн-гра «Друга світова війна та Україна»</i> <p>Працюємо разом</p> <p>1. Вправа «Інфографіка». Розгляньте інфографіку Українського інституту національної пам'яті до підпараграфів 23.1 і 23.2. Продумайте три розповіді за тематиками інфографіки. Запишіть текст однієї з них (на вибір).</p> <p>Завдання для удосконалення умінь</p> <p>2. Випишіть дати, які зустрічаються в параграфі. Запишіть поруч події, що відбувалися у вказані дні та роки. 3. Дайте назви абзацам підпараграфа «Рух Опору». 4. Порівняйте Голокост та Голодомор, визначте спільне і відмінне цих двох трагедій, обміняйтеся міркуваннями в класі. 5. Вправа «Філософсько-історична». Іспанський філософ Хосе Ортега-і-Гассет писав: «Історія нас не вчить, що ми маємо робити, проте вона показує, чого робити не варто». Поміркуйте, чи можна ці слова вважати головним уроком Другої світової війни. 6. Вправа «Журналістське розслідування». Здійсніть пошук інформації про Праведників народів світу, напишіть невелику статтю на цю</p>	<p>вчинки історичних осіб та сучасних діячів, події, явища, процеси з урахуванням отриманих знань та власного досвіду</p> <ul style="list-style-type: none"> – пояснює вплив вчинків окремої людини на її найближче оточення, місцеву громаду, Україну та світ – визначає значущість історичної події для людини і суспільства – наводить історичні та сучасні приклади виявів дискримінації та її подолання – обґрунтовує небезпеку замовчування порушення прав людини – наводить приклади протидії порушенням прав людини – пояснює, як погляди та потреби людей сьогодні і в минулому пов'язані з подіями їх життя, станом суспільства – зіставляє культури, їх цінності, традиції, спосіб життя – наводить приклади історичних пам'яток та інших проявів присутності минулого в сьогоденні – топоніміка,
--	--	--	--	--	--

			Україна» https://cutt.ly/hIgyZw	тему.	лексика, фольклор, соціальні практики тощо
27		<p>Розвиток України в повоєнний період</p> <p>§ 24</p>	<p>24.1. Повоєнні десятиліття 24.2. Русифікація (росіянізація) в часи СРСР 24.3. Розпад СРСР</p> <p><i>Найважливіше</i> Кримська область. Шістдесятники. Русифікація. «Червона рута». Чорнобильська АЕС.</p> <p>Дати: 26 квітня 1986 р. – аварія на Чорнобильській АЕС</p> <p>Персоналії: Василь Симоненко, Ліна Костенко, Вячеслав Чорновіл, Левко Лук'яненко, Сергій Параджанов, Володимир Івасюк, Василь Стус</p> <p><i>Додатково</i> QR 24.1. Як спробували збудувати житло для всіх. QR 24.2. Мова має значення!</p> <p>+Інфографіка Українського інституту національної</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Створення фотоколажу історичних подій ХХ століття/ презентація фотовиставки «Історія України в об'єктиві камери» – «Читання» легенди карти – Укладання повідомлення (усного чи письмового) про перебіг певної історичної події. – Перегляд відеоматеріалів про відповідні історичні події. Обговорення їх змісту. – Екскурсії/віртуальні екскурсії до музеїв України – Складання календаря пам'ятних дат України – Створення самостійного короткого письмового повідомлення про обрану подію – Складання запитань до тексту – Інтерактивні та ігрові вправи: «Ілюстрація», онлайн-гра «Україна в повоєнний період» <p>Працюємо разом 1. Вправа «Ілюстрація». Розгляньте картину Тетяни Яблонської «Весілля» та світліну з 1980-х років (черги за хлібом). Які сторони сільського та міського життя вони ілюструють? Чи в один час відбувалися зображені події? Розпитайте дорослих про повсякденне життя людей у ці періоди. Якщо збереглися світліни, уважно розгляньте їх та складіть короткий опис побаченого.</p> <p>Завдання для удосконалення умінь</p>	<ul style="list-style-type: none"> – розпізнає прояви маніпулювання інформацією на конкретних прикладах – встановлює одночасність подій в історичному просторі, тривалість подій, явищ, процесів та їх віддаленість одних від одних (у межах теми, з допомогою вчителя) – визначає значущість історичної та сучасної події для людини і суспільства – наводить історичні та сучасні приклади виявів дискримінації та її подолання – обґрунтовує небезпеку замовчування порушення прав людини – наводить приклади протидії порушенням прав людини – наводить приклади змін у житті суспільства, пов'язаних із різними чинниками; пояснює їх вплив на людину, конкретні соціальні групи та суспільство в цілому в минулому та сьогоденні

			пам'яті Віртуальний тур Чорнобилем https://cutt.ly/wIgpXCd «Україна в повоєнний період» https://cutt.ly/mIgpDZF	<p>2. Доберіть словосполучення, якими можна охарактеризувати поняття «відлига».</p> <p>3. Складіть сенкан зі словом «русифікація».</p> <p>4. Сформулюйте низку запитань до підпараграфа «Розпад СРСР».</p> <p>5. Вправа «Видатні імена». Використовуючи додаткову інформацію, коротко опишіть одного зі згаданих у параграфі українських діячів, котрий виступив проти радянського режиму, не називаючи його імені. Запропонуйте класу відгадати, про кого йдеться.</p> <p>6. Вправа «Малюнок словами». Напишіть невеликий текст-опис про те, яким ви бачите вплив Чорнобильської трагедії на навколишнє середовище.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – пояснює, як погляди та потреби людей сьогодні і в минулому пов'язані з подіями їх життя, станом суспільства – зіставляє культури, їх цінності, традиції, спосіб життя – взаємодіє з людьми з відмінними ідеями та цінностями
28	Перші кроки незалежної України § 25	<p>25.1. Проголошення незалежності України й перші кроки державного будівництва</p> <p>25.2. Розвиток громадянського суспільства</p> <p><i>Найважливіше</i> Народний рух України. Декларація про державний суверенітет України. Акт проголошення незалежності України. Помаранчева революція.</p> <p>Дати: 16 липня 1990 р. – Декларація про державний суверенітет України,</p>	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Створення фотоколажу історичних подій ХХ століття/ презентація фотовиставки «Історія України в об'єктиві камери»</i> – <i>«Читання» легенди картини</i> – <i>Укладання повідомлення (усного чи письмового) про перебіг певної історичної події.</i> – <i>Перегляд відеоматеріалів про відповідні історичні події. Обговорення їх змісту.</i> – <i>Екскурсії/віртуальні екскурсії до музеїв України</i> – <i>Складання календаря пам'ятних дат України</i> – <i>Створення самостійного короткого письмового повідомлення про обрану подію</i> – <i>Складання запитань до тексту</i> – <i>Інтерактивні та ігрові вправи: «Світлини», онлайн-гра «Становлення незалежності України»</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – розрізняє тексти соціального та історичного змісту – формулює висновок, судження на основі наведених фактів, використовує пошукові системи для отримання інформації, дізнається значення незнайомих слів – формулює судження про вчинки історичних осіб та сучасних діячів, події, явища, процеси з урахуванням отриманих знань та власного досвіду – висловлює припущення стосовно можливого перебігу історичних подій – розпізнає прояви маніпулювання 	

			<p>24 серпня 1991 р. – Акт проголошення незалежності України, 2004 р. – Помаранчева революція, 28 червня 1996 р. – ухвалення Конституції України.</p> <p>Персоналії: Леонід Кравчук, Леонід Кучма, Віктор Ющенко.</p> <p><i>Додатково</i> QR 25.1. «Конституційна ніч». QR 25.2. Гроші як атрибут держави.</p> <p>Пісня-гімн Помаранчевої революції «Разом нас багато» https://cutt.ly/4Igaap7</p> <p>«Становлення незалежності України» https://cutt.ly/oIganWJ</p>	<p><i>Працюємо разом</i></p> <p>1. Вправа «Світлини». Розгляньте світлини предметів, що набули популярності в 1990-х роках. Спробуйте пояснити їх застосування. Перевірте свої здогади, розпитавши дорослих про призначення цих предметів. Про який стан господарства країни свідчить поява сумки-візка та стихійних ринків? Зафіксуйте письмово спогади дорослих про повсякдення перших років незалежності.</p> <p><i>Завдання для удосконалення умінь</i></p> <p>2. Випишіть основні події, пов'язані зі становленням незалежної України. 3. Укладіть список слів, які, на вашу думку, ілюструють поняття «громадянське суспільство». 4. Поясніть, як ви розумієте вислів одного з творців незалежної України В'ячеслава Чорновола «Україна починається з тебе». Подискутуйте. 5. Вправа «Повсякдення». За допомогою додаткових джерел інформації дізнайтеся про повсякденне життя українців у перші роки незалежності. 6. Вправа «Інтерв'ю». Запитайте своїх рідних, сусідів про їхні спогади щодо подій Помаранчевої революції. Відповіді запишіть. Запрезентуйте своє інтерв'ю класу наступного разу.</p>	<p>інформацією на конкретних прикладах</p> <ul style="list-style-type: none"> – встановлює одночасність подій в історичному просторі, тривалість подій, явищ, процесів та їх віддаленість одних від одних (у межах теми, з допомогою вчителя) – визначає значущість історичної та сучасної події для людини і суспільства – обґрунтовує небезпеку замовчування порушення прав людини – наводить приклади протидії порушенням прав людини – бере до уваги зміни, оцінює їх ризики та переваги для власного життя та життя спільноти – пояснює, як погляди та потреби людей сьогодні і в минулому пов'язані з подіями їх життя, станом суспільства – зіставляє культури, їх цінності, традиції, спосіб життя – наводить приклади історичних пам'яток та інших проявів присутності минулого в сьогоденні
29		Україна	26.1. Революція Гідності.	– Вправа «Лист собі у майбутнє» («Мої	– бере до уваги зміни, оцінює

	<p>сучасна</p> <p>§ 26</p>	<p>Небесна Сотня 26.2. Російсько-українська війна. «Кіборги» 26.3. Україна, Європа, світ. Виклики сучасності</p> <p><i>Найважливіше</i> Революція Гідності. Небесна Сотня. Російсько-українська війна. Іловайська трагедія. «Кіборги».</p> <p>Дати: 21 листопада 2013 – лютий 2014 р. — Революція Гідності, лютий 2014 р. – початок окупації Криму Росією, 2014 рік — початок російсько-української війни, 2014-2015 рр. — оборона «кіборгами» Донецького аеропорту.</p> <p>Персоналії: Петро Порошенко, Володимир Зеленський</p> <p>QR 26.1. «Ноосфера» і Антарктида. QR 26.2. Острів Зміїний, Чорнобаївка, Маріуполь. QR 26.3. Ленд-ліз для України.</p>	<p><i>мрії»)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Створення командного мініпроєкту для класу, школи, громади – Віртуальна екскурсія та «репортаж» про «відвідані» об’єкти – Інтерактивні та ігрові вправи: «Виклики сучасності», онлайн-гра «Революція Гідності. Російсько-українська війна» <p>Працюємо разом</p> <p>1. Вправа «Виклики сучасності». Об’єднайтеся в пари чи групи. Укладіть перелік завдань, які сьогодні стоять перед Україною. Обговоріть можливі варіанти їх розв’язання. Візуалізуйте напрацювання в таблиці, схемі чи в будь-який інший графічний спосіб. Поділіться результатом з однокласниками / однокласницями. Зіставте пропозиції різних груп (пар).</p> <p>Завдання для удосконалення умінь</p> <p>2. Доберіть синоніми до слова «незалежність». 3. Розгляньте світлину Майдану в листопаді 2013 року і світлину Майдану в лютому 2014 року. Поясніть зміни, які ви побачили. З чим вони пов’язані? 4. Складіть три запитання таким чином, щоб відповіддю на них було поняття «кіборги». 5. Вправа «Екскурсія». Уявіть, що ви проводите екскурсію майданом Незалежності в Києві своєму другу /подрузі, іноземцям. Спробуйте пояснити йому чи їй, що таке Революція Гідності. 6. Вправа «Інтерв’ю». Запитайте своїх рідних, сусідів про їхні спогади щодо подій Революції Гідності. Відповіді запишіть. За-</p>	<p>їх ризики та переваги для власного життя та життя спільноти</p> <ul style="list-style-type: none"> –використовує в поясненнях інформацію з різних джерел, зокрема тексти та відеоматеріали, усні історичні свідчення, музейні експозиції, власні спостереження –наводить приклади змін у житті суспільства, пов’язаних із різними чинниками; пояснює їх вплив на людину, конкретні соціальні групи та суспільство в цілому в минулому та сьогодні –виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів –пояснює, як людина впливає на різні спільноти і державу своєю діяльністю –визначає, що влаштовує/не влаштовує в знайомому оточенні пропонує, як можна змінити те, що його/її не влаштовує –адаптує свою поведінку до нових ситуацій, зважаючи на набутий досвід –пояснює, що вдалося та не
--	----------------------------	---	---	--

			«Революція Гідності. Російсько-українська війна» https://cutt.ly/PIgaSWV	презентуйте своє інтерв'ю класу наступного разу.	вдалося досягти під час виконання роботи
30 31 32	Урок - практикум	Тур 4. За темами розділу 4 «Сторінки нашого минулого. Шлях до незалежності»	Зупинка 18. Село Покров Дніпропетровської області (курган «Товста могила», підготовка допису в соцмережі) Зупинка 19. Місто Очаків Миколаївської області («Ольвія», робота з тезою «Історія українського прикордоння — переплетення часу та культур») Зупинка 20. Місто Галич Івано-Франківської області (Національний заповідник «Давній Галич», створення реклами) Зупинка 21. Місто Луцьк Волинської області, замок Любарта (фестиваль в замку) Зупинка 22. Хмельницька область, село Пилява та місто Кам'янець-Подільський (події з участю українських козаків) Зупинка 23. Міста Конотоп та Глухів Сумської області (сласна думка про славні та гіркі сторінки історії) Зупинка 24. Місто Кропивницький (Марко Кропивницький, театр, електронний лист) Зупинка 25. Заповідник «Асканія-Нова» Херсонської області (екологічні ідеї) Зупинка 26. Донецький аеропорт (слова подяки захисникам і захисницям України)		
	Для оцінювання	Наскрізні уміння: – читати з розумінням, – висловлювати власну думку, – критично і системно мислити, – логічно обґрунтовувати позицію – діяти творчо,	Обов'язкові загальні результати навчання учнів у громадянській та історичній освітній галузі – Розкриває взаємозв'язки та тяглість суспільного розвитку [ГІО 1.2] – Орієнтується в соціально-історичному просторі [ГІО 2.1] – Аналізує та синтезує історичну та		

			<ul style="list-style-type: none"> – виявляти ініціативу, – конструктивно керувати емоціями, – оцінювати ризики, – приймати рішення, – розв’язувати проблеми, – співпрацювати з іншими. 	<ul style="list-style-type: none"> суспільно важливу інформацію [ГІО 3.2] – Систематизує і узагальнює соціальну та історичну інформацію [ГІО 4.1] – Осмислює зв’язки між минулим і сучасним громадсько-політичним життям [ГІО 6.3] 	
33-34					
35					

Додаток 1. **Наскрізнi вмiння в усiх ключових компетентностях (за ДСБСО):**

1) **читати з розумiнням**, що передбачає здатнiсть до емоцiйного, iнтелектуального, естетичного сприймання i усвiдомлення прочитаного, розумiння iнформацiї, записаної (переданої) у рiзний спосiб або вiдтвореної технiчними пристроями, що охоплює, зокрема, вмiння виявляти приховану i очевидну iнформацiю, висловлювати припущення, доводити надiйнiсть аргументiв, пiдкрiплюючи власнi висновки фактами та цитатами з тексту, висловлювати iдеї, пов'язанi з розумiнням тексту пiсля його аналізу i добору контраргументiв;

2) **висловлювати власну думку в уснiй i письмовiй формi**, тобто словесно передавати власнi думки, почуття, переконання, зважаючи на мету та учасникiв комунiкацiї, обираючи для цього вiдповiднi мовленнєвi стратегiї;

3) **критично i системно мислити**, що виявляється у визначеннi характерних ознак явищ, подiй, iдей, iх взаємозв'язкiв, вмiннi аналізувати та оцiнювати доказовiсть i вагомiсть аргументiв у судженнях, зважати на протилежнi думки та контраргументи, розрiзняти факти, iх iнтерпретацiї, розпiзнавати спроби манiпулювання даними, використовуючи рiзноманiтнi ресурси i способи оцiнювання якостi доказiв, надiйностi джерел i достовiрностi iнформацiї;

4) **логiчно обгрунтовувати позицiю** на рiвнi, що передбачає здатнiсть висловлювати послiдовнi, несуперечливi, обгрунтованi мiркування у виглядi суджень i висновкiв, що є виявом власного ставлення до подiй, явищ i процесiв;

5) **дiяти творчо**, що передбачає креативне мислення, продукування нових iдей, доброзесне використання чужих iдей та iх доопрацювання, застосування власних знань для створення нових об'єктiв, iдей, вмiння випробовувати новi iдеї;

6) **виявляти iнiцiативу**, що передбачає активний пошук i пропонування рiшень для розв'язання проблем, активну участь у рiзних видах дiяльностi, iх iнiцiювання, прагнення до лiдерства, вмiння брати на себе вiдповiдальнiсть;

7) **конструктивно керувати емоцiями**, що передбачає здатнiсть розпiзнавати власнi емоцiї та емоцiйний стан iнших, сприймати емоцiї без осуду, адекватно реагувати на конфлiктнi ситуацiї, розумiти, як емоцiї можуть допомагати i заважати в дiяльностi, налаштовуючи себе на пошук внутрiшньої рiвноваги, конструктивну комунiкацiю, зосередження уваги, продуктивну дiяльнiсть;

8) **оцiнювати ризики**, що передбачає вмiння розрiзняти прийнятнi i неприйнятнi ризики, зважаючи на iстотнi фактори;

9) **приймати рiшення**, що передбачає здатнiсть обирати способи розв'язання проблем на основi розумiння причин та обставин, якi призводять до iх виникнення, досягнення поставлених цiлей з прогнозуванням та урахуванням можливих ризикiв та наслiдкiв;

10) **розв'язувати проблеми**, що передбачає вмiння аналізувати проблемнi ситуацiї, формулювати проблеми, висувати гiпотези, практично iх перевiряти та обгрунтовувати, здобувати потрiбнi данi з надiйних джерел, презентувати та аргументувати рiшення;

11) **спiвпрацювати з iншими**, що передбачає вмiння обгрунтовувати переваги взаємодiї пiд час спiльної дiяльностi, планувати власну та групову роботу, пiдтримувати учасникiв групи, допомагати iншим i заохочувати iх до досягнення спiльної мети.

Додаток 2. **Ключові компетентності (за ДСБСО):**

1) вільне володіння державною мовою, що передбачає вміння:

здійснювати комунікацію в усній та письмовій формі на основі знання функцій мови, ресурсів (лексики, граматики) і норм сучасної української літературної мови, типів мовної взаємодії, особливостей стилів мовлення інформаційних та художніх текстів, медіатекстів тощо;

здобувати та опрацьовувати інформацію з різних (друкованих та цифрових, зокрема аудіовізуальних) джерел у різних освітніх галузях і контекстах, критично осмислювати її та використовувати для комунікації в усній та письмовій формі, для обстоювання власних поглядів, переконань, суспільних і національних цінностей;

відповідально, усвідомлюючи цінність української мови як мови взаємодії на всій території держави, використовувати мовні засоби для досягнення особистих і суспільних цілей у життєвих та навчальних ситуаціях, творчого самовираження;

2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, що передбачає вміння:

здійснювати комунікацію в усній та письмовій формі на основі знання функцій мови, ресурсів (лексики, граматики) і норм мови, особливостей основних стилів і жанрів мовлення, типів мовної взаємодії;

здобувати і опрацьовувати інформацію з різних (друкованих та цифрових, зокрема аудіовізуальних) джерел, критично осмислювати її, використовувати в усній та письмовій комунікації для обстоювання власних поглядів, переконань, суспільних і національних цінностей;

відповідально використовувати мовні засоби для досягнення особистих і суспільних цілей у життєвих та навчальних ситуаціях, творчого самовираження, спираючись на особливості міжкультурної комунікації та досвід комунікації державною мовою;

відповідно до ситуації ефективно виражати ідеї, почуття, пояснювати та обговорювати факти, явища, події, обґрунтовувати свої погляди та переконання в усній і письмовій формі у різних особистісних і соціальних контекстах (побутових, навчальних, громадських тощо), спираючись на мовний і мовленнєвий досвід, мовні норми у спілкуванні, соціокультурні реалії та особливості міжкультурної комунікації;

3) математична компетентність, що передбачає здатність розвивати і застосовувати математичні знання та методи для розв'язання широкого спектра проблем у повсякденному житті; моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичного апарату; усвідомлення ролі математичних знань і вмінь в особистому та суспільному житті людини;

4) компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, що передбачають формування наукового світогляду; здатність і готовність застосовувати відповідний комплекс наукових знань і методологій для пояснення світу природи; набуття досвіду дослідження природи та формулювання доказових висновків на основі отриманої інформації; розуміння змін, зумовлених людською діяльністю; відповідальність за наслідки такої діяльності;

5) інноваційність, що передбачає здатність учня реагувати на зміни та долати труднощі; відкритість до нових ідей; ініціювання змін у класі, закладі освіти, родині, громаді тощо; спроможність визначати і ставити перед собою цілі, мотивувати себе та розвивати в собі стійкість і впевненість, щоб навчатися і досягати успіхів;

6) екологічна компетентність, що передбачає усвідомлення екологічних основ природокористування, необхідності охорони природи, дотримання правил поведінки на природі, ощадливого використання природних ресурсів, розуміння контексту і взаємозв'язку господарської діяльності і важливості збереження природи для забезпечення сталого розвитку суспільства;

7) інформаційно-комунікаційна компетентність, що передбачає впевнене, критичне і відповідальне використання цифрових технологій для власного розвитку і спілкування; здатність безпечно застосовувати інформаційно-комунікаційні засоби в навчанні та інших життєвих ситуаціях, дотримуючись принципів академічної доброчесності;

8) навчання впродовж життя, що передбачає здатність визначати і оцінювати власні потреби та ресурси для розвитку компетентностей, застосовувати різні способи розвитку компетентностей, знаходити можливості для навчання і саморозвитку; спроможність навчатися і працювати в колективі та самотійно, організувати своє навчання, оцінювати його, ділитися його результатами з іншими, шукати підтримки, коли вона потрібна;

9) громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають:

спроможність діяти як відповідальний громадянин, брати участь у громадському та суспільному житті, зокрема закладу освіти і класу, спираючись на розуміння загальнолюдських і суспільних цінностей, соціальних, правових, економічних і політичних принципів, ідей сталого розвитку суспільства, співіснування людей та спільнот у глобальному світі, критичне осмислення основних подій національної, європейської та світової історії, усвідомлення їх впливу на світогляд громадянина та його самоідентифікацію;

виявлення поваги до інших, толерантність, уміння конструктивно співпрацювати, співпереживати, долати стрес і діяти в конфліктних ситуаціях, зокрема пов'язаних з різними проявами дискримінації; дбайливе ставлення до особистого, соціального здоров'я, усвідомлення особистих відчуттів і почуттів, здатність дослухатися до внутрішніх потреб; дотримання здорового способу життя; розуміння правил поведінки та спілкування, що є загальноприйнятими в різних спільнотах і середовищах та ґрунтуються на спільних моральних цінностях; спроможність діяти в умовах невизначеності та багатозадачності;

10) культурна компетентність, що передбачає наявність стійкого інтересу до опанування культурних і мистецьких здобутків України та світу, шанобливого ставлення до культурних традицій українців, представників корінних народів і національних меншин, інших держав і народів; здатність розуміти і цінувати творчі способи вираження та передачі ідей у різних культурах через різні види мистецтва та інші культурні форми; прагнення до розвитку і вираження власних ідей, почуттів засобами культури і мистецтва;

11) підприємливість і фінансова грамотність, що передбачають ініціативність, спроможність використовувати можливості та реалізовувати ідеї, створювати цінності для інших у будь-якій сфері життєдіяльності; здатність до активної участі в житті суспільства, керування власним життям і кар'єрою; уміння розв'язувати проблеми; готовність брати відповідальність за прийняті рішення; здатність працювати в команді для планування і реалізації проектів, які мають культурну, суспільну або фінансову цінність, тощо.

Додаток 3. Компетентнісний потенціал Громадянської та історичної галузі (Додаток 17 ДСБСО)

Ключова компетентність	Уміння та ставлення
<p>1. Вільне володіння державною мовою</p>	<p>Уміння: читати і розуміти перекладені та адаптовані державною мовою писемні джерела, авторські публікації на історичні та актуальні для суспільства теми шукати інформацію та використовувати різні види джерел, формулювати та наводити обґрунтовані аргументи володіти термінологією в межах громадянської та історичної освітньої галузі створювати висловлення різних стилів в усній і письмовій формі на історичні та актуальні для суспільства теми вести аргументовану дискусію розпізнавати мовні засоби впливу, розрізняти техніки переконування та маніпуляції</p> <p>Ставлення: повага до української мови як державної, зацікавленість у її розвитку, розуміння цінності кожної мови критичне сприйняття інформації історичного та суспільно-політичного характеру розуміння та використання мови в позитивний та соціально відповідальний спосіб</p>
<p>2. Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами</p>	<p style="text-align: center;">Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) мовою</p> <p>Уміння: створювати висловлення в усній і письмовій формі стосовно історії і сучасності національної (етнічної, мовної) спільноти в Україні створювати інформаційні продукти щодо історії, культури і розвитку суспільства регіону та/або країни, з якою пов'язане походження родини вести дискусію щодо основ розвитку держави та суспільства, засад демократії, прав і свобод людини володіти основною термінологією рідної мови в межах громадянської та історичної галузі</p> <p>Ставлення: повага до рідної мови, розуміння її цінності</p> <p style="text-align: center;">Здатність спілкуватися іноземними мовами</p> <p>Уміння: читати і розуміти науково-популярні публікації, публіцистичні та художні твори іноземними мовами здійснювати пошук потрібної інформації іноземними мовами висловлюватися в усній і письмовій формі іноземною мовою стосовно актуальних тем історії та суспільства спілкуватися з носіями інших мов для обміну історичною, правовою та іншою актуальною для суспільства інформацією</p> <p>Ставлення: інтерес до історії та сучасності інших країн розуміння важливості вивчення іноземних мов для розширення кола спілкування та отримання інформації про світ цінування культурної різноманітності, інтерес до різних мов і міжкультурного спілкування</p>

<i>Ключова компетентність</i>	<i>Уміння та ставлення</i>
Математична компетентність	<p>Уміння: правильно оперувати цифровими даними, математичними поняттями для глибокого пізнання, пояснення минулого та сучасних суспільних подій перетворювати інформацію з однієї форми в іншу (текст, графік, таблиця, схема тощо) та використовувати її в поясненнях встановлювати зв'язки між фрагментами даних і джерелами різних видів використовувати математичні методи та дані, розуміти способи маніпулювання ними</p> <p>Ставлення: прагнення обирати раціональні способи пояснення подій минулого, причин та можливих способів розв'язання сучасних соціальних, політичних, економічних проблем розуміння важливості математичного опрацювання даних для створення науково обґрунтованих висновків</p>
Компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій	<p>Уміння: оцінювати та пояснювати взаємодію людини та довкілля в різні історичні періоди розкривати зміст, значення, вплив технологій, технічних винаходів та наукових досягнень на перебіг історичних подій, явищ і процесів</p> <p>Ставлення: сталий інтерес до наукових досягнень і здобутків природничих наук визнання цінності природних ресурсів для сьогодення та майбутніх поколінь і раціональне використання їх у повсякденному житті</p>
Інноваційність	<p>Уміння: генерувати нові ідеї, оцінювати їх переваги і ризики наводити історичні приклади впливу інновацій на суспільне життя</p> <p>Ставлення: готовність ініціювати, критично оцінювати та впроваджувати нові знання, способи діяльності, норми, що забезпечують сталий розвиток громади та суспільства</p>
Екологічна компетентність	<p>Уміння: визначати ризики та наслідки впливу людини на довкілля, передбачати можливості екологічних загроз моделювати свою поведінку на основі розуміння наявних екологічних загроз критично оцінювати роль людини та держав у досягненні Цілей сталого розвитку ООН</p> <p>Ставлення: готовність реагувати на ризики екологічних загроз усвідомлення важливості захисту природи, сприяння сталому розвитку суспільства</p>
Інформаційно-	Уміння:

<i>Ключова компетентність</i>	<i>Уміння та ставлення</i>
<p>комунікаційна компетентність</p>	<p>використовувати цифрові технології для пошуку потрібної історичної та соціальної інформації, її добору, перевірки, впорядкування і поширення</p> <p>критично оцінювати, виявляти маніпуляції історичною та актуальною для суспільства інформацією у процесі аналізу електронних медіа</p> <p>дотримуватися авторського права та етичних норм у роботі з інформацією та під час онлайн-спілкування</p> <p>створювати вербальні та візуальні (графіки, діаграми, фільми) повідомлення, мультимедійні презентації соціального та історичного змісту, поширювати їх</p> <p>Ставлення:</p> <p>критичне ставлення до інформації з різних джерел</p> <p>відповідальне використання засобів масової інформації</p>
<p>Навчання впродовж життя</p>	<p>Уміння:</p> <p>визначати власні навчальні цілі</p> <p>аналізувати процес власного навчання, відстежувати зміни у сприйнятті інформації</p> <p>знаходити та опрацьовувати джерела суспільно важливої інформації із застосуванням доцільних для цього методів</p> <p>розуміти роль освіти, навчання для людини та суспільства сьогодні та в історичній ретроспективі</p> <p>аналізувати та узагальнювати здобуту інформацію</p> <p>Ставлення:</p> <p>відкритість до постійного самонавчання та взаємонавчання, бажання ділитися здобутими знаннями з іншими особами</p>
<p>Громадянські та соціальні компетентності</p>	<p style="text-align: center;">Громадянські компетентності</p> <p>Уміння:</p> <p>моделювати свою поведінку як активного і відповідального члена громадянського суспільства, який знає основи права, добре обізнаний із змістом прав людини та вміє їх захищати у правовий спосіб</p> <p>формувати та обстоювати свою громадянську позицію щодо локальних та глобальних питань</p> <p>утримуватися від можливостей зловживати своїми правами</p> <p>виявляти відповідальність, уникати негативних стереотипів та узагальнень, а також мови ворожнечі в обговоренні суспільних проблем і різних соціальних груп</p> <p>брати участь у розв'язанні проблем різних спільнот, зважаючи на інтереси їх представників</p> <p>конструктивно співпрацювати з іншими особами, ініціювати або брати участь у реалізації проектів, громадських заходів</p> <p>критично оцінювати ідейні платформи та діяльність політичних партій, суспільних рухів, організацій та розуміти їх роль у розвитку демократичного суспільства</p> <p>Ставлення:</p> <p>усвідомлення себе відповідальним громадянином України, розуміння своїх прав і обов'язків як громадянина України та готовність їх виконувати; самоповага та повага до прав та гідності інших осіб</p>

Ключова компетентність	Уміння та ставлення
Культурна компетентність	<p>громадянська поведінка, що ґрунтується на почутті власної гідності та внутрішньої свободи, розвинутій правосвідомості та обстоюванні демократичних цінностей</p> <p>плекання нетерпимості до корупції в усіх її проявах, розуміння неприпустимості толерування нерівності та недоброчесності</p> <p>готовність відмовитися від нечесних практик під час розв'язання проблем</p> <p>визнання цінності іншої особи та повага до її приватності</p> <p>толерантність і готовність до взаємовигідного розв'язання соціально-політичних суперечностей</p>
	<p style="text-align: center;">Соціальні компетентності</p> <p>Уміння:</p> <p>ідентифікувати себе як члена різних спільнот, громадянина України</p> <p>формулювати та обстоювати в дискусії власні погляди та переконання, конструктивно спілкуватися на різноманітні актуальні теми історії та суспільства</p> <p>знаходити історичні приклади залагодження суперечностей і конфліктів</p> <p>працювати в групі, досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю з іншими особами з відмінними ідеями та цінностями, використовуючи власний досвід та досвід інших осіб, зокрема взятий з історії</p> <p>Ставлення:</p> <p>усвідомлення цінності людини, її життя, здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки</p> <p>повага до законів і традицій, досвіду інших народів, релігій та культур</p> <p>толерантне ставлення до життєвої позиції іншої особи, громадської думки, особливостей соціальної поведінки, способу життя та форм самовираження інших осіб</p> <p>керування власними емоціями, готовність до пошуку компромісів</p> <p>волонтерство, підтримка громадських проєктів та ініціатив, спрямованих на розв'язання актуальних суспільних проблем</p> <p>Уміння:</p> <p>образно мислити та уявляти</p> <p>характеризувати основні тенденції розвитку культури в минулому та сучасності</p> <p>використовувати мистецькі артефакти для пізнання минулого, осмислювати твори мистецтва в історичному контексті</p> <p>співставляти різні культури, їх цінності, традиції тощо</p> <p>виявляти вплив належності до різних спільнот і зовнішніх чинників на формування поглядів та переконань особи</p> <p>визначати та пояснювати значення належності до соціокультурної спільноти</p> <p>Ставлення:</p> <p>повага до людини, протидія і запобігання проявам дискримінації та нерівного ставлення</p> <p>цінування соціального та культурного різноманіття, пояснення його переваг і викликів у сучасному суспільстві</p> <p>свідоме збереження та розвиток власної культури, повага до культур інших народів</p>

<i>Ключова компетентність</i>	<i>Уміння та ставлення</i>
<p>Підприємливість та фінансова грамотність</p>	<p>відповідальна поведінка та піклування про пам'ятки культурної спадщини відкритість до міжкультурного діалогу</p> <p>Уміння: використовувати досвід пізнання історії для обрання дієвих життєвих стратегій брати до уваги зміни в історії та суспільстві, оцінювати їх ризики та переваги для власного життя і життя спільноти виявляти інтереси різних спільнот/груп і шукати способи їх узгодження для розв'язання проблем планувати, організовувати, реалізувати індивідуальні чи командні проекти, оцінювати їх ефективність, представляти результати характеризувати економічну політику і розвиток торгівлі, визначати їх вплив на суспільне життя пояснювати спосіб організації національних економік та вплив економічних і фінансових процесів на функціонування суспільства</p> <p>Ставлення: готовність використовувати досвід історії для самопізнання та досягнення цілей сталого розвитку суспільства зважене прийняття рішень на основі досвіду минулого та сучасного соціального життя здатність брати на себе відповідальність за результат власної та колективної діяльності, ініціативність, відкритість до нових ідей усвідомлення економічних та соціальних можливостей і викликів, з якими стикається суспільство здатність приймати фінансові рішення з урахуванням можливих ризиків</p>

Додаток 4. **Базові знання** (змістові лінії ГІО, за Додатком 17 ДСБСО)

Людина і природа: творення соціоприродного середовища; формування і розселення людини; освоєння і перетворення людиною природи в минулому і теперішньому; освоєння нових просторів; сталий розвиток.

Людина і світ матеріальних речей: виробництво та споживання в різні історичні епохи; матеріали і технології; знаряддя праці і предмети побуту; науково-технічні винаходи; умови життя і праці в місті та селі; урбанізація; матеріальна культура аграрного, індустріального і постіндустріального суспільств.

Людина і суспільство: соціум і спільноти: родини, стани, класи, нації, культурні, релігійні, етнічні та інші групи; взаємодія людей, інтереси і цінності, ідентичність і гідність людини; патріотизм; культура і цивілізація; інформація і медіа; толерантність та інклюзія; конфлікти та їх розв'язання.

Людина і влада: політична організація суспільства; метрополії та колонії; імперії та національні держави; політичні режими; демократія, її переваги та ризики; самоврядування; права людини і протидія дискримінації; громадянство; протестні рухи, революції і реформи; міжнародні відносини.

Людина і світ уявлень та ідей: світогляд і цінності, ідентичність та основи її формування, наука і мистецтво; історія ідей, ідеології та їх вплив на людину і суспільство; релігія, міфи, символи; образи минулого, теперішнього і майбутнього в суспільній думці.

Додаток 5. **Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів з громадянської та історичної освітньої галузі** (групи загальних результатів за Додатком 18 ДСБСО) **передбачають, що учень:**

- **мислить історико-хронологічно**, орієнтується в історичному часі, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами і процесами, діяльністю людей та її результатами в часі, виявляє зміни і тривалість у житті суспільства;
- **мислить геопросторово**, орієнтується в соціально-історичному просторі, виявляє взаємозалежність розвитку суспільства, господарства, культури і навколишнього природного середовища;
- **мислить критично**, працює з різними джерелами інформації та формулює історично обґрунтовані запитання;
- мислить системно, виявляє взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємовплив історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; розуміє множинність трактувань минулого і сучасного та зіставляє їх інтерпретації;
- усвідомлює власну гідність, реалізує власні права і свободи, поважає права і гідність інших осіб, виявляє толерантність, протидіє проявам дискримінації;

дотримується демократичних принципів, конструктивно взаємодіє з іншими особами, спільнотою закладу освіти, місцевою громадою і суспільством, долучається до розв'язання локальних, загальнонаціональних і глобальних проблем, усвідомлює необхідність утвердження верховенства права і дотримання правових норм для забезпечення сталого розвитку суспільства.